

STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFT

FÖR

POLITIK — STATISTIK — EKONOMI

UTGIFVEN AF

PONTUS E. FAHLBECK

Pris för årgång 6 kr.

Lösnummer af detta häfte kostar 2 kr.

LUND

STATSVETENSKAPLIG TIDSKRIFTS EXPEDITION

DISTRIBUTÖR: C. W. K. GLEERUP.

Prenumerationsanmälan.

Statsvetenskaplig Tidskrift utkommer under 1902 efter samma plan och under samma ledning som innevarande år.

Tidskriften skall, med undvikande af ett alltför strängt anlåtande af den vetenskapliga framställningens yttre former, likväl städse söka meddela ett fullt vetenskapligt innehåll dels genom uppsatser i politik — detta ord taget i sin äldre och mera omfattande bemärkelse — statistik och ekonomi, dels genom kortfattade meddelanden från hithörande områden. I en särskildt redigerad afdelning skola därjämte i öfversiktlig form refereras viktigare prejudikat m. m. ur Sveriges administrativa praxis.

Tidskriften vill för öfrigt, utan att sluta sig till något parti och utan att göra sig solidarisk med de åsikter, som i dess spalter kunna komma till uttryck, söka uppnå största möjliga objektivitet, omväxling och gedigenhet i innehållet, och härutinnan vågar den ock hoppas på framgång, då från olika håll bidrag utlofvats eller eljest för framtiden ställts i utsikt af vårt lands mest framstående författare på statsvetenskapernas område.

Tidskriften kommer ätt redigeras af undertecknad med biträde af doc. L. WIDELL såsom redaktionssekreterare. Därjämte hoppas redaktionen såsom hittills kunna påräkna medverkan till prejudikatafdelningen af kammarrådet d:r G. THULIN.

Tidskriften utkommer i 5 häften om året omfattande minst 20 ark. Prenumerationspriset blir såsom hittills 6 kr. för år. Lösa häften säljas i mån af tillgång till ett pris af c:a 50 öre pr ark.

Prenumeration kan ske antingen genom postverket eller direkt hos «Redaktionen af Statsvetenskaplig Tidskrift, Lund».

Eftertryck utan angifvande af källan förbjudes.

Lund i December 1901.

P, Fahlbeck.

En metod för utskotts- och liknande val inom riksdagen.

AF

Aktuarien I. Flodström.

Förslag om användning af det proportionella valsättet vid inom riksdagen förekommande val af utskott m. m. hafva flere gånger varit å bane. Redan vid vårt nuvarande riksdagsskicks första riksdag, år 1867, framlades af landshöfdingen i Malmö S. G. VON TROIL motion därom, och förnyade framställningar, något olika till motivering och form, hafva sedermera gjorts 1878 af professor H. L. RYDIN, 1896 af direktör SVEN PALME, 1897 af herr J. NYDAHL samt nu senast vid innevarande års riksdag af professor ERNST CARLSON. Samtliga dessa förslag hafva af vederbörande utskott afstyrkts och af riksdagen förkastats; men det betecknar en märklig omstämning i tänkesätten till förmån för den proportionella validén, att, medan de äldre förslagen i denna fråga fallit i båda kamrarna, en den Carlsonska motionen i hufvudsak tillstyrkande utskottsreservation i år vann andra kammarens bifall och i den första afslogs med endast 18 rösters majoritet eller med 49 röster mot 31.

Då det är min mening att här behandla den föreliggande frågan uteslutande ur metodologisk synpunkt, skall jag beträffande dess principiella innebörd åtnöja mig med att hänvisa dels till riksdagshandlingarna dels till en afhandling af SIGURD HANSSON i 1899 års årgång af Statsvetenskaplig Tidskrift.

Med afseende på metodfrågan förordas i den Rydinska motionen af 1878 den i Danmark nyttjade Andræ'ska valmetoden, känd i vårt land sedan 1896, då den af regeringen föreslogs till användning vid val i de större städerna till riksdagens andra kammare. Det Nydahlska förslaget af 1897 upptager en af skriftställaren EMIL SVENSÉN framställd metod, som af upphofsmannen närmare utföres och motiveras i Statsvetenskaplig Tidskrift 1898. Hvarken denna eller den Andræ'ska metoden skall jag dock här närmare ingå på, utan öfvergår jag direkt till det vid årets riksdag af professor CARLSON väckta förslaget.

Detta förslags lydelse — som i det nu ifrågavarande afseendet ordagrant öfverensstämmer med den af andra kammaren antagna reservationens — är följande:

«De vid valet afgifna namnsedlarnas antal delas med antalet af dem, som skola väljas, och den sålunda erhållna valkvoten, vid uppkommande bråk bestämd till närmast högre hela tal, lägges till grund för bestämmandet af hvilka skola anses valda. Sedan namnsedlarna öppnats och till sin giltighet granskats, fördelas de i flockar, så att till hvarje flock läggas de sedlar, å hvilka samma namn förekomma i samma ordning. Vid uppräknandet tagas till en början endast de flockar i beräkning, som innehålla minst lika stort antal namnsedlar, som valkvoten angifver, de talrikare flockarna först, de fåtaligare därefter. Inom hvar och en af dessa flockar förklaras personer valde i den ordning, de å namnsedlarna finnas upptagna, och till det antal, som angifves genom det hela tal, hvilket framkommer, då namnsedlarnas antal inom flocken delas med valkvoten. Namn å den, som redan i en föregående flock förklarats vald, förbigås, om det ånyo förekommer i en följande, och i stället räknas det å namnsedeln närmast därefter uppförda namnet. Har det antal, som skall väljas, icke på sådant sätt uppnåtts, fylles antalet af den eller dem, som vid sammanräkning af återstående namn å samtliga afgifna namnsedlar befinnas hafva erhållit de flesta rösterna; i händelse af lika röstetal skilje lotten. Vid användande af detta valsätt äger en namnsedel giltighet, äfven om den innehåller färre namn än antalet af dem, som skola väljas.»

Vid ärendets behandling i första kammaren meddelades den upplysningen, «att den här framlagda proportionella valmetoden varit granskad af tvenne våra förnämsta valteknici. I utskottet föredrogs äfven ett utlåtande af den ene af desse, hvaruti uttalas, att ifrågavarande proportionella valmetod är fullt «*användbar och ovanligt enkel*». Och i andra kammaren yttrades af motionären: «Vidare påpekar utskottet svårigheterna att på ett praktiskt till-

fredsställande sätt lösa frågan och förmenar, att det här föreslagna valsättet icke heller öfvervunnit svårigheterna. Jag vill dock nämna, att ifrågavarande valmetod blifvit gillad af flera framstående valteknici. Särskildt har professor PHRAGMÉN, som dock i viss mån kunde anses för part i frågan, då han själf utarbetat ett annat mera fulländadt, men mera inveckladt valsystem, i bref till mig uttalat, att metoden, ehuru, liksom alla dylika, behäftad med vissa ofullkomligheter, dock är fullt brukbar och särdeles enkel.»

Det är dessa i riksdagsförhandlingarna omnämnda uttalanden af framstående valteknici, som förmått mig att upptaga den föreliggande frågan till närmare skärskådande. Det förefaller mig nämligen egendomligt, att man vid granskningen af ett förslag till lagtext, afsedt att ingå i en af våra grundlagar, icke förfarit något strängare än de anförda utlåtandena synas antyda.

Förhållandet är, att den föreslagna metoden på grund af ett litet förbiseende vid formuleringen under viss förutsättning i själfva verket blir oanvändbar. Såsom man lätt finner och såsom motionären själf i sin motion framhållit, är det för valresultatet af en viss betydelse, i hvilken ordning man tager i betraktande de särskilda flockar, hvori namnsedlarna kunna ordnas, och förslaget innehåller i fråga härom den bestämmelsen, att flockarna skola tagas i beräkning i ordning efter sin storlek, «de talrikare flockarna först, de fåtaligare därefter». Äro alla förekommande sedelflockar olika stora, är sålunda saken klar; men det kan naturligtvis äfven inträffa, att två eller flere flockar innehålla fullkomligt lika många sedlar, och för ett sådant fall har förslaget ingen särskild bestämmelse. Skulle det förekomma, stode man helt och hållet utan ledning af lagtexten.

Icke heller i öfrigt är jag med afseende på det ifrågavarande förslaget till valbestämmelser af fullt samma mening som de ärade herrar, hvilkas utlåtande däröfver inhämtats. Det lider nämligen enligt min åsikt af ett par metodologiska bristfälligheter, hvilka visserligen icke i och för sig äro af större praktisk betydelse, men som, ytterst lätt afhjälpta som de äro, icke — synes det mig — böra få förekomma i ett grundlagsstadgande. Genom här följande detaljundersökning af de principer, hvarpå metoden är byggd, hoppas jag kunna uppvisa, hvilka de åsyftade bristerna äro.

Särskiljandet af partierna.

Det första man har att tänka på vid uppställandet af en proportionell valmetod är att finna något medel, hvarigenom man sättes i stånd att konstatera de i ett val deltagande partiernas styrka. Partierna måste på något sätt skiljas från hvarandra. I den Carlsonska metoden särskiljas de på sådant sätt, att såsom tillhörande samma parti räknas alla de valsedlar, som innehålla fullt samma namn i fullt samma ordning.

Ett dylikt sätt att skilja partierna från hvarandra vore knappast praktikabelt vid ett större val, exempelvis ett riksdagsmannaval. Det förutsätter nämligen, att hvarje valsedel måste genomgå från början till slut, såväl af valförrättaren själf som af kontrollanterna, under noggrann jämförelse med alla förut afgifna typer, och detta skulle vid ett större val med många valsedelstyper, af hvilka de flesta endast innefattade ett fåtal — kanske en eller två — sedlar, säkerligen komma att visa sig mycket besvärligt. Äfven blefve ju med en sådan metod den enskildes valfrihet i fråga om kandidater till det yttersta kringskuren eller snarare helt och hållet upphäfd.

Det lättaste sättet att undgå de båda antydda svårigheterna — ett sätt, som äfven i utlandet på flere håll praktiseras — är att på valsedlarna utsätta någon slags *partibeteckning* jämte namnen på dem, för hvilka man afgifver sin röst. Härpå skall jag dock nu icke närmare ingå, enär det för de val, som den nu ifrågasvarande motionen afser, icke kan anses strängt nödvändigt att tillgripa en sådan utväg. Inom en sluten, mindre församling, sådan som en af riksdagens kamrar, har man ej att vänta så många valsedelstyper, att man ej tämligen lätt öfverkommer svårigheten med den preliminära sedelgranskningen; och hvad den enskildes valfrihet beträffar, så torde den få anses nöjaktigt tillgodosedd genom partimedlemmarnas inbördes öfverläggningar och öfverenskommelser före själfva valet beträffande uppställandet af de respektive listorna. Förslaget synes alltså i denna punkt kunna godkännas.

Granskningen af nämnsedlarna kan tillgå på samma sätt som nu, under annotering af det antal röster, som tillfallit hvarje särskildt namn. Samtidigt böra nämnsedlarna skiljas åt i flockar enligt metodens bestämmelser, hvarefter antalet sedlar i hvarje flock räknas.

Platsernas fördelning mellan partierna.

Proportionalisterna i utlandet — delvis äfven svenska författare i ämnet — lägga mycken vikt på, att de vid ett val disponibla platsernas fördelning mellan de i valet deltagande partierna må bli så matematiskt proportionell som möjligt. Sättet för en sådan proportionell fördelning angifves genom den s. k. D'Hondt's regel: dela partiernas röstsiffror med 1, 2, 3 o. s. v., jämför de erhållna kvoterna och ordna dem efter deras inbördes storlek; den af kvoterna, som får samma ordningstal som antalet platser att fördela, är «delningssiffran», med hvilken man har att dividera partiernas röstsummor för att finna det antal platser som hör tillkomma hvar och ett af dem.

Exempel: tre partier, A, B och C, om resp. 120, 67 och 13 väljare, fördela sins emellan 12 platser.

	A.	B.	C.
Delning med 1:	120	67	13
» » 2:	60	33 $\frac{1}{2}$	—
» » 3:	40	22 $\frac{1}{3}$	—
» » 4:	30	16 $\frac{3}{4}$	—
» » 5:	24	—	—
» » 6:	20	—	—
» » 7:	17 $\frac{1}{7}$	—	—
» » 8:	15	—	—

Det tolfte i ordningen af dessa tal, efter storleken räknadt, är 15, som alltså är delningssiffran. Genom division med denna delningssiffra finner man, att partiet A skall besätta åtta platser och partiet B fyra, medan partiet C icke är nog stort att få någon plats.

Det lider intet tvifvel, att en sådan fördelning är, matematiskt sedt, fullkomligt rationell. Men vid val — åtminstone sådana, hvarom här är fråga — torde den det oaktadt icke böra få användas.

Det gifves alltid personer, hvilkas hela intellektuella — hvarför icke äfven moraliska? — läggning är mindre ensidig eller kanske mindre deciderad än människors i allmänhet och som därför ej äro benägna för att ingå i något parti af viss politisk etc. färg. Att tvinga dessa till deltagande i partibildningen är man väl knappast berättigad till, äfven om de skulle utgöra ett ringa fåtal, och fråntaga dem deras rätt att med sina röster inverka på valet kan man ännu mindre. Men det är just detta man gör genom den proportionella fördelningen efter D'Hondts regel. De 13 väljare, som i exemplet häröfvan bilda partiet C, få, som vi sett, icke besätta någon af de tolf platserna, och detta är naturligtvis äfven fullt riktigt och rättvist, om de verkligen deltaga i valet såsom parti och det är partierna som rösta, icke de enskilde. Men göra de icke detta, d. v. s. äro de icke ett parti C, utan välja oberoende af all partibildning, måste man medgifva att de, genom alla de disponibla platsernas fördelning på partierna A och B, utan sin egen förskyllan faktiskt beröfvats sin rösträtt. En anordning, hvarigenom någonting sådant möjliggöres, måste otvifvelaktigt betraktas såsom innebärande en rättskränkning; ingen röst får göras overksam.

Man nödgas alltså till att söka efter en rättvisare fördelningsregel, och en sådan är lätt funnen. Orättvisan i den fördelning af platserna, som tillämpningen af den D'Hondtska regeln i ofvanstående exempel gifvit till resultat, ligger tydligen däruti, att partierna A och B, ehuru tillsammans utgörande endast 187, d. v. s. något öfver elfva, men icke fullt tolf tolfedelar af hela antalet väljare (som är 200), dock fått besätta alla tolf platserna. För att de 13 utom partierna stående ej skola beröfvas sin rösträtt, få alltså partierna såsom sådana uppenbarligen icke göra anspråk på eller tillerkännas rätt till flere platser än högst så många som deras röstsummor innefatta fulla tolfedelar af 200. Enär tolfedelen af 200 är $16\frac{2}{3}$, måste alltså ett parti för att kunna tillförsäkras en plats räkna mer än 16, d. v. s. minst 17 medlemmar;

är det större, får det så många platser som valkvoten $16 \frac{2}{3}$ eller — med afrundning — 17 innehålles hela gånger i dess röstsumma. Vore i vårt exempel A och B ett enda parti, skulle detta parti sålunda få besätta 11 platser ($187 : 17 = 11$); för sig får A besätta ($120 : 17 = 7 \frac{1}{17}$, d. v. s.) 7 platser och B ($67 : 17 = 3 \frac{16}{17}$, d. v. s.) 3 platser. Återstående två platser måste besättas genom en alldeles oberoende af partiuppdelningen skeende röstberäkning.

Det är äfven denna fördelningsregel, den enda hvarigenom rättvisa kan skipas mellan partierna å ena sidan och utom partierna stående valmän å den andra, som herr CARLSON upptagit för sin metod.

Platsernas besättande.

Sedan man genom röstsedlarnas ordnande i flockar, räkning af deras antal, valkvotens fixering och dividering af hvarje sedelflocks tal med denna valkvot funnit, huru de disponibla platserna skola fördelas, sker platsernas besättande enligt det Carlsonska förslaget sålunda, att man inom hvar och en af flockarna — hvilka tagas i betraktande i ordning efter sin storlek, de talrikare först, de fåtaligare därefter — förklarar, till vederbörligt antal, personer valde i den ordning de å röstsedlarna finnas upptagna. Namn å person, som redan i en föregående flock förklarats vald, förbigås, om det ånyo förekommer i en följande, och i stället räknas det å röstsedeln närmast därefter uppförda namnet. Platser, som ej tillräknats någon sedelflock, intagas af den eller dem, som vid sammanräkning af återstående namn å samtliga afgifna röstsedlar befinnas hafva erhållit de flesta rösterna.

Tänka vi oss två partier, A och B, af hvilka A får fem och B fyra platser och hvilkas röstsedlar ega detta utseende:

A:	B:
<i>a</i>	<i>a</i>
<i>b</i>	<i>g</i>
<i>c</i>	<i>h</i>
<i>d</i>	<i>i</i>
<i>e</i>	<i>j</i>
<i>f</i>	

bli sålunda från A-listan valda *a, b, c, d* och *e* och från B-listan — med öfverhoppande af den redan valde *a* — *g, h, i* och *j*. I själfva verket får alltså partiet B en mer af sina kandidater vald än det strängt taget har rätt till. Toge man partierna i betraktande i motsatt-ordning, blefve från B-listan valda *a, g, h* och *i* samt från A-listan *b, c, d, e* och *f*, och partiet A finge faktiskt en representant mer än det egentligen borde få. Det parti, som kommer i efterhand, gynnas alltså genom denna anordning på det föregåendes bekostnad, men om af ett större och ett mindre parti någotdera måste gynnas, synes det böra vara det större. Den ordning, hvori partierna eller sedelflockarna skola tagas i betraktande, torde följaktligen metodologiskt riktigare böra vara den, att man börjar icke med den största utan med den minsta.

I det ena som i det andra af de exemplifierade fallen kvarstår dock den oegentligheten, att ettdera af de båda partierna blir för starkt eller för svagt representeradt i jämförelse med det andra. Detta kunna partierna själfva förebygga genom att sätta den gemensamma kandidaten *a* sist i stället för främst på listorna; valda bli då från A-listan *b, c, d, e* och *f* samt från B-listan *g, h, i* och *j*, medan *a* troligen går igenom vid det s. k. subsidiära valet, då endast det högsta antalet röster utan afseende å parti gör sig gällande. Men huru veta att lämpligt arrangeras sådant på förhand?

En annan oegentlighet är följande. Ett parti, röstande med lista: *a, b, c, d* och *e*, får besätta fyra platser, och valda bli (om vi bortse från möjligheten att någon af partiets kandidater varit upptagen å annat partis lista och redan förut förklarats vald) *a, b, c* och *d*. Partiets femte kandidat, *e*, blir visserligen icke vald såsom partirepresentant; men antaga vi, att han är en omtyckt man, som utom sitt partis röster jämväl får de oberoende af alla partier röstande väljarnes, kan det hända, att äfven han blir vald i den «gemensamma omröstning», hvarigenom efter partikandidaternas uttagande återstående platser besättas. Partiet får alltså i själfva verket fem af sina kandidater igenom. Hade emellertid, under i öfrigt samma antaganden, *e* åtnjutit så stora sympatier inom sitt parti, att han uppställts i något af de fyra första rummen, så att partilistan exempelvis fått uppställningen *a, b, c, d* och *e*,

skulle *a*, *b*, *c* och *e* förklarats valda såsom partirepresentanter, och *d*, som icke erhållit andra än sitt partis röster, skulle hafva fallit igenom. De oberoendes röster bli nu utan nytta för partiet; trots fullkomligt enahanda röstfördelning blir resultatet, endast på grund af att partiets kandidater upptagits på dess lista i en annan ordning, för partiet mindre förmånligt.

Det är gifvet, att partierna skola sträfva efter att vinna så mycket som möjligt ur situationen och att därför möjligheten att få mera allmänt värderade kandidater igenom utan att sätta dem i de främsta rummen på partilistorna kommer att gifva upphof till åtskilligt spekulerande. Men spekulationer kunna misslyckas lika väl som lyckas; och själfva den omständigheten, att anledning gifves till sådana, tyder på någon felaktighet i den använda metodens mekanism.

Metoden är, såsom vi veta, byggd delvis på parti-, delvis på personlighetsgrundsatsen. Det måste, såsom i föregående afdelning visats, lämnas tillfälle åt dem, som ej vilja låta binda sig af partiband, att afgifva sina röster helt och hållet oberoende af alla partilistor, och för beräkningen af sådana röster måste andra regler uppställas än för beräkningen af partirösterna. De enda regler, enligt hvilka oberoende röster kunna göras så vidt möjligt effektiva, äro ju de gamla vanliga pluralitetsreglerna — hvilka för val, där inga andra än rena personlighetshänsyn få göra sig gällande, äro fullt dugliga — och valet måste sålunda bli ett blandadt proportionalitets- och pluralitetsval.

Är detta erkändt, så har man därefter att afgöra, hvilka namn det är, som böra bli föremål för den pluralitetsberäkning man har att vidtaga. Att detta i främsta rummet bör vara fallet med de namn, som förekomma å de oberoendes egna valsedlar, är själfklart; men är detta tillräckligt? Nej, de oberoende gå till val icke för sig själfva — ty då vore äfven de ett parti, om än utan namn — utan tillsammans med alla valmän ur alla partier och grupper. Partier såsom sådana vilja de visserligen ej veta af, men partiernas kandidater kunna äga deras sympatier, och i omröstningen om dem, i deras egenskap af personer, kunna de utan tvekan, ja kanske med samma intresse som parti-medlemmarna själfva, deltaga.

Gå vi åter till partierna, så äro ju äfven deras medlemmar utom af sina partiintressen besjälade tillika af rent personliga intressen. Visserligen kunna de förra vara så dominerande, att de senare helt och hållet undanskymmas; men detta är icke någon allmängiltig regel. Äfven inom partiområdet spelar personligheten sin stora roll; och det personliga är utan tvifvel af den stora betydelse, att det ej får undertryckas, allra minst på artificiellt sätt. Men för att det må komma till sin rätt, måste äfven partiernas kandidater utom såsom sådana äfven såsom hvad man kunde kalla allmänna kandidater komma under omröstning.

För att en verklig sådan allmän omröstning må kunna föresiggå, är det emellertid tydligtvis alldeles nödvändigt, att den företages före besättandet af partierna tillerkända platser genom uttagandet från partilistorna af deras bästa namn. Är det några af partinamnen, som böra bli föremål för allmän omröstning, så är det väl just dessa. Det är därför orätt att med motionären beteckna pluralitetsvalet såsom ett «subsidiärt» val, då det, om än kanske oftast afseende ett ringa antal, i själfva verket bör vara det första och förnämsta.

I stället för att man först uträknar, huru många platser skola tillfalla hvarje parti, därefter besätter partiplatserna och sist de platser, som kunna återstå att fylla, bör därför tillvägagångssättet vara sådant, att man, sedan man beräknat, huru många platser böra utdelas bland partierna, och därmed äfven funnit, huru många platser böra besättas genom hvad här kallats «gemensam omröstning», först anställer denna omröstning med begagnande af hela det afgifna röstmaterialet i orubbadt skick och sedan låter partiplatserna intagas af dem, som äro först uppförda å de resp. partiernas listor, med förbigående af namn på personer, som redan förklarats valde.

Härmed äro ock, så långt görligt är, de svårigheter häfda, hvarpå ofvan genom ett par exempel fästs uppmärksamheten. I exemplet å sid. 243 med de båda listorna *a b c d e f* och *a g h i j*, af hvilka den första får rätt till fem och den andra till fyra platser, kommer förmodligen *a* att bli vald såsom pluralitetsrepresentant, hvarefter de båda listorna sedan få precis hvad dem hvar för sig tillkommer, utan att den ena gynnas på den andras be-

kostnad och utan att några särskilda arrangemanger på grund af osäkra beräkningar behöfva på förhand vidtagas. Likaledes blir i det andra exemplet (sid. 244), med listan *a b c d e* eller *a b c e d* och fyra partiplatser, *e* utan vidare vald såsom pluralitetsrepresentant, vare sig han står upptagen sist eller näst sist, och partiet hvarken förlorar eller vinner på att uppställa sina kandidater i den ordning det själfv finner vara mest tilltalande.

Den granskning här gjorts af grunderna för den föreslagna valmetoden leder till följande formulering af densamma:

— — — — — Sedan namnsedlarna öppnats och till sin giltighet granskats, fördelas de i flockar, så att till hvarje flock läggas de sedlar, å hvilka samma namn förekomma i samma ordning. Härefter räknas antalet sedlar i hvarje flock. Det tal, som uppstår genom sammanläggning af de särskilda flockarnas sedelantal, delas med antalet af de platser, som genom valet skola besättas, och den sålunda erhållna valkvoten afrundas vid uppkommande bråk till närmast högre hela tal. Hvarje sedelflock, som innehåller minst lika stort antal namnsedlar som valkvoten angifver, tillräknas först så många platser, som valkvoten innehålles hela gånger i flockens sedelantal. Om det sammanlagda antalet af de platser, som sålunda tillräknats särskilda sedelflockar, understiger hela det antal platser, som genom valet skall besättas, förklaras till den eller de platser, som icke tillräknats viss flock, den eller de vara valde, som vid sammanräkning af namnen å samtliga namnsedlar befinnas hafva erhållit de flestes röster. Vid lika röstetal skilje lotten. Till de platser, som tillräknats särskilda flockar, förklaras därefter, i ordning efter flockarnas storlek — från den minsta till den största räknadt — samt till det antal, som tillräknats hvarje flock, de vara valde, som å de respektive flockarnas namnsedlar äro först upptagna. Härvid öfverstrykes och förbigås namn å person, som redan vid den samfällda röstberäkningen eller i en föregående flock förklarats vald. Äro två eller flere flockar lika stora, bestämmes ordningen dem emellan genom lottning. Vid användande af detta valsätt äga namnsedlar giltighet, äfven om de innehålla färre namn än antalet af dem, som skola väljas. Innehålla någon flocks namnsedlar, från början eller efter skedda öfverstrykningar, färre namn än antalet platser, som tillräknats flocken, fylles antalet af den eller dem, som vid en med återstående namn å samtliga namnsedlar företagen samfälld röstberäkning befinnas hafva erhållit de flesta rösterna. I händelse af lika röstetal sker afgörandet genom lottning.

Utom i de afseenden, som förut berörts, afviker här uppställda förslag från motionärens därutinnan, att enligt det sist-

nämnda de afgifna namnsedlarna först räknas och därefter till sin giltighet granskas, medan enligt min formulering namnsedlarna först böra granskas och därefter räknas. Huruvida motionären har något särskildt skäl för sin formulering — hvilken innebär, att äfven namnsedlar, som ej kunna förklaras giltiga, böra tagas med vid valkvotens beräkning — är mig ické bekant.

Det af mig föreslagna valstadgandet innehåller ett ord, som, så vidt jag känner, förut icke förekommit i vår lagstiftning, nämligen ordet «plats». Skall proportionalitetsprincipen hos oss finna tillämpning, lär det dock knappast blifva möjligt att utan tunga och invecklade omskrifningar i längden kunna undvara detsamma. I den norska vallagstiftningen är det redan infördt, och hvad vårt eget språk och vår begreppsvärld beträffar, är det ju på intet vis för någondera främmande. Under sådana förhållanden synas ej heller några betänkligheter mot dess införande i en svensk lagtext kunna möta.

Nymalthusianism ¹⁾

Af

Professor P. Fahlbeck.

Malthus' lära. Ehuru nymalthusianism och tvåbarnssystem ännu ej vunnit stort insteg inom Sveriges adel, mindre helt visst än uti andra kretsar i vårt land, och rakt intet i jämförelse med hvad fallet är utrikes på många håll, så vill jag dock egna det sista kapitlet uti detta arbete åt ifrågavarande tidsrörelse. Ty den är uppenbarligen i växt och kan en vacker dag stå fram som fullfärdig folksed, därest ej den allmänna meningen i tide gör front mot densamma. Men för att klargöra denna rörelses såväl grund som innebörd må vi först litet närmare skärskåda den lära, hvarifrån den hemtar sitt teoretiska stöd — Malthus' folkökningslära.

Innehållet i Malthus' berömda lära kan i korthet uttryckas så: 1) människorna föröka sig enligt sin natur snabbare, än näringsmedlen kunna förmeras; 2) däraf uppstår ständig öfverbefolkning, hvars fortsatta tillväxt begränsas endast af elände och förtidig död — så framt ej människornas förnuft själfmant tyglar fortplantningens naturdrift. — Som bekant har denna lära, hvilken oriktigt kallats en befolkningslära, då den endast är en teori för folkökningen, utgjort och utgör ännu i dag ett stridsäpple.

¹⁾ Denna uppsats utgöres af ett kapitel uti författarens arbete *Sveriges Adel*, andra delen, som inom kort utkommer.

mellan både lärde och olärde. Det är emellertid så godt som uteslutande nationalekonomer, som varit i fält om densamma. Statistici ha blott sällan uttalat sig om den och mindre med ledning af statistikens erfarenheter, än ur allmänna synpunkter. Det är dock statistiken, som här har det afgörande ordet, men visserligen först i den mån, som den själf blir äldre och hinner samla erfarenhet. Tiden härför synes emellertid nu nalkas.

Det empiriska grundlaget för hela läran är den redan förut af andra uttalade sanningen, att djuren fortplanta och föröka sig intill och utöfver yttersta gränsen för deras näringsutrymme¹⁾. Hos dem verkar fortplantningens drift som en blind naturlag, sättande nya varelser in i världen, oafsedt om det finnes utkomstmöjlighet eller ej. Å andra sidan är utrymmet såväl rent lokalt som ännu mer med afseende på näringen begränsad på vår jord. För åkerbruket gäller dessutom lagen om relativt aftagande afkastning. Det är på dessa allmänna, af erfarenheten bekräftade satsar, som Malthus stödjer sin lära. Visserligen söker han därtill att från historien och statistiken vinna nya stöd, men de äro ganska värdelösa och delvis aldeles oriktiga. Det är icke heller mot dessa, som kritiken vändt sig; det är de ofvan nämnda allmänna satserna, som bestridas.

Sålunda förneka några ss. CAREY, H. GEORGE och senast OPPENHEIMER giltigheten af lagen om jordens aftagande afkastning; andra (flertalet socialister) instämma häruti, men förmena tillika, att disharmonien mellan folkökning och näringsmedel uteslutande skyllas egendomens och afkastningens fördelning under nuvarande ekonomiska ordning, medan åter andra (SADLER och SPENCER) hålla före, att stigande folktäthet och kultur skola af sig själfva eller på fysiologiska grunder medföra fortplantningsförmågans aftagande. Slutligen har J. WOLFF nyligen uttalat den meningen, att lagen visserligen gäller människan på lägre stadier liksom djuren, men ej nutidens högt stående kulturfolk, hos hvilka tvärtom en tendens gör sig gällande att tillväxa långsammare än närings-

¹⁾ *The constant tendency in all animated life is to increase beyond the nourishment prepared for it. (Law of Population, 5. ed. s. 3).* Som bekant är detta en af grundpelarne uti Darwins lärobyggnad om det naturliga urvalet.

utrymmet ¹⁾. — Af dessa åsikter är den tredje i ordningen alldeles oriktig, medan de båda första innehålla ett mått af sanning, ehuru icke tillräckligt för att omstörta lagen. Däremot uttrycker den af Wolff uttalade meningen, hvilken inskränker lagens giltighet till lägre kulturstadier, sanningen i detta fall. Det återstår emellertid att närmare förklara och begrunda densamma.

Helt allmänt kan detta ske redan med ledning af Malthus' egen uppfattning och egna ord. Hans lära innehåller nämligen uti den formulering, som ofvan gifvits af densamma, ett «om», som kan fullständigt vända upp och ned på de hotande bilder, han målar. Lagen gäller med all dess nöd och elände — om människorna ej bruka sitt förnuft. Malthus tror tydligen ej själf mycket på detta «om»; tvärtom lefver han i den föreställningen, att detsamma blott ytterst sällan förefunnits och icke heller för framtiden är mycket att räkna med. Därför betraktar han sin lag som en blind naturlag, alldeles som den är ibland djuren. Detta är Malthus' stora misstag och det, som i grunden är orsaken till de flesta meningsskiljaktigheterna angående hans lära. Människan är icke som djuren. Fortplantningens naturdrift, som enväldigt styr dem, är hos människan underkastad en mångfald inflytelser, hvilka faktiskt binda den, ty människan är framför allt en förnuftbegåfvad varelse, som behärskar naturen, sin egen inbegripen, lika mycket som hon lyder den. För den skull anpassar hon sin förökelse med ledning af sitt förstånd ganska väl efter näringsutrymmet, så snart hon blott hunnit utöfver det egentliga naturtillståndet, och där ej religiösa eller andra föreställningar (om obunden frihet) tråda hindrande i vägen. På lägre kulturstadier sker likväl denna anpassning icke individuellt utan endast kollektivt genom seder och lagar, men på högre jämväl utaf hvar person och familj för sig. Att detta oaktadt hos vissa folk och i vissa tider eller utvecklingsskeden fall af verklig öfverbefolkning hafva förekommit och ännu kunna förekomma, är obestridligt, men dessa äro undantag i stället för regel. Det är detta, som den historiska och statistiska forskningen har att närmare ådagalägga liksom de förhållanden, under hvilka det ena och det andra

¹⁾ *Zeitschrift für Socialwissenschaft*, 1901, h. 4/5, och på svenska uti *Ökonom. Tidskrift*, 1901, h. 7.

inträffat. Föregripande resultatet häraf, vill jag emellertid redan nu uttala det slutliga omdömet om Malthus' berömda lag, att den äger obestridlig giltighet under ett visst villkor (om människorna ej bruka sitt förnuft), men i följd af villkorets uteblifvande sällan faktisk. Hade Malthus mera rådfrågat eller kunnat rådfråga psykologi och statistik, skulle han helt visst själf hafva insett detta.

Öfverbefolkning och underbefolkning. När Malthus talar om öfverbefolkning, förstår han därmed det tillstånd, då människorna i följd af de många munnarna icke hafva nog för det nakna lifsuppehållet. Det är den *absoluta* eller *objektiva* öfverbefolkningen, då hunger och köld årligen hemsöka en stor del af befolkningen samt sjukdomar och förtidig död upprätthålla en osäker jämvikt mellan folktal och näringsmedel. Det var det tillstånd, som han förmenade sig se uti den tidens England, och som betraktelsen af djur- och växtvärlden gifver vid handen. Denna art af öfverbefolkning, hvaraf väl städse förekommit enstaka fall, och som man tycker sig finna uti nutidens Indien liksom allt emellanåt i Ryssland, är det största onda, som kan hända människorna. Ty den åtföljes alltid af nöd och sjukdomar och de andra *repressiv checks*, om hvilka Malthus talar.

Flertalet senare författare och isynnerhet de nu lefvande, som säga sig hylla Malthus' lära, fatta vanligen öfverbefolkning i en helt annan betydelse. Det är öfverbefolkning, säga de, icke blott när nöd och fattigdom decimera folket, utan i allmänhet då i följd af folkträngsel det förefaller svårt för mängden af människor att upprätthålla en människovärdig lefnadsfot. Detta är, hvad man kan kalla *relativ* eller *subjektiv* öfverbefolkning, då känslan af trängsel och en viss svårighet för menige man att bevara sitt lefnads sätt blir det väsentliga kriteriet på densamma¹⁾. Ty

¹⁾ Ofta förstås med begreppen *absolut* och *relativ* öfverbefolkning något helt annat, nämligen i förra fallet en folkmängd, som är för stor i förhållande till ett lands alla möjliga hjälpkällor, och i senare en folkmängd, som är för stor för de faktiskt befintliga hjälpkällorna. Det förra begreppet hvilat på något fullkomligt obestämmt och är därför orimligt; det senare sammanfaller med hvad här ofvan kallats absolut öfverbefolkning.

förekomsten här och där af verklig nöd och fattigdom är i och för sig intet bevis på öfverbefolkning. Dessa sociala olyckor kunna nämligen ha sin grund uti helt andra förhållanden, främst personliga men äfven allmänna. Men känslan af trängsel är i detta fall beroende på föreställningen om den rätta lefnadsfoten. På arten och beskaffenheten af den stora mängdens lefnads sätt beror sålunda, huru man bör fatta detta slag af öfverbefolkning. Står det förra nära gränsen af det nakna lifsuppehållet, så närmar sig den relativa öfverbefolkningen den absoluta och är en olycka såväl för samhället i dess helhet som för de många, som befinna sig uti sådant läge. Ju högre åter föreställningen om den rätta lefnadsfoten når utöfver det verkliga existensminimum, dess mindre har man skäl att klaga öfver eller frukta den känsla af folkträngsel, som alltjämt kan finnas. Ty då den nämnda föreställningen, såsom i nutiden, oafbrutet växer, så kan det komma att kännas trångt, oaktadt närings spelrummet och välmågan växa långt snabbare än folket. Människornas föreställning om, hvad som behöfs för en människovärdig tillvaro, kan nämligen förstöras i det oändliga, hvarigenom nationalinkomsten, huru mycket den än stiger per hufvud räknadt, dock endast knappt motsvarar den förra.

Klart är emellertid, att detta slag af öfverbefolkning och folkträngsel är något helt annat, än hvad Malthus därmed förstod. Icke utan skäl kan därför OPPENHEIMER säga¹⁾, att de national-ekonomer, som så fatta öfverbefolkningens begrepp, och det är de flesta, i verkligheten prisgifvit hans lära. Ty det är då icke en obeveklig naturlag, som häruti ger sig tillkänna, med sjukdom och död såsom osvikliga följeslagare, utan en högst tånjbar social företeelse under ett tilläfventyrs utmärkt hälsotillstånd och hög medellifslängd. Det är just det tillstånd, som råder i nutiden hos flertalet civiliserade folk, hvilket vi alltså dagligen ha inför ögonen.

Utom de båda nu beskrifna slagen af öfverbefolkning, som ehuru himmelsvidt olika dock båda sammanhänga med folkökningen och närings spelrummet, finnas andra slag, hvilka icke eller åtminstone ej omedelbart bero häraf. Ett sådant är den

¹⁾ *Das Bevölkerungsgesetz des T. R. Malthus und der neueren Nationalökonomi*, Berlin 1901.

yrkesmässiga öfverbefolkningen, som består däruti, att för många kastat sig in på en viss bana, t. ex. lärarens. Denna form är städse öfvergående, i det att den inom kort helar sig själf på samma sätt som det för starka utbudet af en vara på marknaden. Äfven de speciella fall häraf, som förekomma, då en industri upphör genom uppkomsten af andra, som göra den öfverflödig, eller vid införandet af maskiner i stället för handkraft, bero tydligen icke på folkökning och folktal. De botas äfven af sig själf genom en annan fördelning af arbete och arbetare.

Annorlunda förhåller det sig med den *sociala* öfverbefolkningen, ehuru äfven den beror allenast på en förskjutning af de olika befolkningselementen. Uti alla tider, men mest i nutiden, pågår, såsom ofta påpekats i detta arbete, en stark uppåtstigande rörelse inom samhället. Arbetarens och torparens son sträfvar, när blott tillfälle därtill yppar sig, att höja sig öfver sin klass och ingå uti de s. k. bildades led. Härigenom uppkommer med nödvändighet en stor trängsel inom denna klass. Antalet platssökande blir oftast tiofaldt större än antalet lediga platser och lefvebröd, äfven om samtidigt det kan råda brist på armar bland kroppsarbetarne. Detta slag af öfverbefolkning har för den skull intet att skaffa med öfverbefolkning och folktal, ehuru människorna vanligen föreställa sig det. Den är en frukt uteslutande af den sociala omsättningen. Men liksom denna är den permanent och kan icke afhjälpas genom inskränkning uti familjernas storlek inom vare sig folket i dess helhet eller denna klass, såsom det dock allmänt tros af fäder och mödrar tillhörande densamma. Äfven inom vetenskapen mistydes oftast denna högviktiga företeelse och förblandas med den allmänna folkökningen ¹⁾.

Ännu ett slag af öfverbefolkning är den *lokala*, som beror på människornas anhopning uti en stor stad t. ex. Stockholm. Äfven den har nu mer föga eller intet att skaffa med verklig öfverbefolkning, ty samtidigt är det ofta ondt om arbetskrafter på landsbygden. Men som den ligger inför allas ögon och därtill regelbundet åtföljes af nöd och elände för en mängd personer, så

¹⁾ Så äfven AD. WAGNER, *Grundlegung d. polit. Oekonomie*, 3:te Aufl. s. 660 f.

uttolkas den falskeligen som en illustration till Malthus' lära om fortplantningens naturdrift och näringsspelrummets otillräcklighet.

Slutligen märka vi den *momentana* öfverbefolkningen i följd af missväxt eller kris. I olikhet med senast behandlade slag af öfverbefolkning sammanhänger denna otvifvelaktigt med folktalet och dess förhållande till näringsutrymmet. Häraf följer dock icke, att vi städse böra betrakta den och dess följeslagare, hungersnöd och arbetslöshet, som verkningar i första hand af folkökningen. Stundom kan det så vara, nämligen när hungersnöd ofta återkommer, i det att folket äfven i goda år lefver nära gränsen af näringsutrymmet och så vid första sänkning af skörden lider verklig brist. I annat fall åter, och då hungersnödens gissel ger sig tillkänna blott vid de sällsynta fallen af fullständig missväxt, är den lika litet som arbetslöshet i följd af tillfällig affärsstockning ett bevis på öfverbefolkning. Ty vore det fallet, så borde det ena som det andra kunna med inskränkning af folktalet upphävas och förekommas. Men detta är icke sannolikt. Att begränsa folk-mängden till det minimum, som beqvämt kan lefva och ha syster-sättning under missväxtår och i kristider, är att göra den otillräcklig för de goda åren och tiderna. Samhället skulle i så fall komma att lidå af underbefolkning i vanliga år eller för det mesta och därmed ock betagas möjligheten af fortsatt utveckling. Häraf skulle nämligen följa en inskränkning af produktionen, som åter blottställde människorna för ännu flera missväxtår och på så sätt i en aldrig slutande kretsgång kunde återföra oss till primitiva samhällstillstånd. Den momentana öfverbefolkningen bevisar icke, så snart den blott är tillfällig, att verklig sådan är rådande; ty den föranledes icke af folkökningens öfvermått, den ena af de faktorer, som härvid verka, utan af näringsspelrummets periodiska inskränkning. Därför kan detta slag af öfverbefolkning botas icke genom begränsning af folktalet utan genom upphäfvande af dessa periodiska ebbtider uti näringstillgången och arbetsförtjänsterna. Det ena har redan skett uti de västeuropeiska samhällena genom åkerbrukets utveckling och kommunikationsmedlens fullkomnande, medan i Ryssland samegendomen till jorden samt andra sociala missförhållanden låta detta onda obehindradt bestå. Det andra eller den periodiska affärsförslamningen och dess följder återstår

att bemästra genom produktionens rätta organisation, försäkring mot arbetslöshet och annat likn.

Motsatsen till den absoluta öfverbefolkningen är *underbefolkning*, då folkmängden är mindre än den kunde och borde vara för att upprätthålla en viss kultur. Enligt Malthus' uppfattning kan sådan förekomma endast i nya länder, såsom Förenta Staterna, samt äfven där blott för en kort tid. I verkligheten har underbefolkning förefunnits mycket ofta uti länder med gammal kultur, därvid städse orsakande en nedgång uti denna. Det stora exemplet för alla tider på ett sådant tillstånd erbjuder det gamla Grekland och sedan Rom. De skildringar, vi äga rörande tillståndet i Hellas och Rom under antikens senare tid, vittna om städer, som falla i ruiner, och åkrar, som gå igen, uteslutande af brist på armar att vidmakthålla de förra och odla de senare. Denna glänsande kultur gick under i första hand på grund af folkbrist. Detta enda historiska faktum vänder upp och ned på Malthus' lära i dess omedelbara och universella fattning. I senare tid erbjuder Tyskland efter trettioåriga kriget bilden af ett land med underbefolkning och det icke för en eller två generationer utan för ett par århundraden. Oftast har likväl underbefolkningens onda förekommit efter pest, såväl i hela länder som ännu mer i enskilda städer. Knappt någon äldre sådan har undgått denna erfarenhet både en och flera gånger, såsom häfderna nogsamf förtälja. Och äfven i nutiden kan man på sätt och vis tala om underbefolkning i Frankrike och ännu mer i Australien, ehuru den dag för dag täckes genom en aldrig sinande ström af invandrare, som fyller tomrummet. Underbefolkning är sålunda ett tillstånd, som man här att räkna med lika väl som med öfverbefolkning och, hvad den äldre tiden beträffar, mera, ty den förra var sannolikt då vanligare än den senare.

I afseende på sina verkningar förhåller sig folkbristen dels alldeles motsatt öfverbefolkningen dels ungefär på samma sätt. Det förra är fallet beträffande hela folket och den kultur, som det innehar. Nedgången i folktal sänker denna och slutar vanligen med folkets undergång, därest den blir permanent, under det att en öfvermåttan stark tillväxt föranleder en spänning af alla krafter

med däraf följande snabb kulturutveckling samt ökad politisk makt. Alldeles motsatta verkningar alltså. För de enskilda individerna åter eller mängden utaf dem äro båda tillstånden olyckliga. Underbefolkning föranleder nämligen, när den når långt, fattigdom och nöd lika väl som öfverbefolkning. Ehuru till sitt väsen alldeles skilda verka dessa tillstånd på de enskilde på likartadt sätt, alldeles som den stora kölden och den stora hettan framkalla samma brännande känsla.

Den rätta folkmängden. Att angifva den rätta folkmängden eller det folktal, som under gifna historiska och fysiska förhållanden är det rätta lagom midt emellan för mycket folk å ena sidan, för litet å andra, är utomordentligt svårt. Man har härvid ingen erfarenhet att stödja sig vid vare sig i form af allmänt kända historiska fakta eller vissa tydliga tecken, såsom fallet är i fråga om de båda andra tillstånden. Äfven de logiska stödjepunkterna för konstruktionen af detta begrepp äro vacklande. Ty här flyter allt. Söker man nämligen upplösa föreställningen om den rätta folkmängden uti de element, som kunna anses konstituera den, så visar det sig, att de alla stå i växelverkan eller äro funktioner af hvarandra. Blott några allmänna antydningar såsom bidrag till den ännu oskrifna läran om den rätta folkmängden kunna därför här få plats.

Ehuru frågan om den riktiga folkmängden ännu icke fallit inom vetenskapens synkrets, så har den dock ej helt och hållet undgått människornas spörjande tanke. Sålunda veta vi, att för sjuttonde och adertonde sekulens statsmän föresväfvade som ideal och alltså som den rätta folkmängden den största möjliga. Den bästa folkmängden var maximum af människor. Det var tanken på dels försvaret dels nationalprodukten, summan af folkets hela arbete för år räknadt, hvilken ger rikedom och maktmedlen, som bestämde deras uppfattning härvidlag. De ansågo och visserligen icke med orätt, att bådadera nådde sitt maximum med stor folkmängd. En alldeles motsatt föreställning återfinnes hos dem, som af fruktan för öfverbefolkning förorda folktalets inskränkning, såsom nymalthusianerna göra. De utgå från omsorgen om de enskildes bästa och största möjliga välstånd samt anse, att detta

främjas bäst genom inskränkning af de många munnarne. Ett minimum af människor, som skola mellan sig dela nationalinkomsten, är enligt denna uppfattning snarast den rätta folkmängden.

Båda dessa motsatta meningar äro oriktiga, den ena ej mindre än den andra. Men de synpunkter, hvarifrån de utgå, äro hvar för sig berättigade och utgöra i själfva verket de enda fasta stöden för bestämmandet af den rätta folkmängdens begrepp. Ty det maximum af lif, kultur och lycka, som vi böra förknippa med begreppet om den rätta folkmängden, gäller lika mycket folket som ett helt som de enskilde. Folkets bestånd, makt och kulturutveckling ställa lika oafvisliga kraf på det rätta folktalet som å andra sidan de enskildes välmåga och lycka. Och som folket innebär ej blott den nu lefvande generationen utan ock alla följande, så blir hänsynen till framtiden lika viktig som hänsynen till nutiden. Men i detta fall som så ofta eljest förekommer omedelbart sedt en konflikt mellan det hela och delarne, mellan folket och de enskilde, nutid och framtid. Hvad som gagnar de enskilde i denna generation, är kanske till fördärf för folket i alla de följande. Ett väl känt exempel på denna eviga konflikt mellan den enskilde och det hela är skogen och dess användning. De enskilde vilja tillgodogöra sig den i största möjliga utsträckning i sin tid; det allmänna d. v. s. folket som kollektivväsen vill bevara den så, att äfven följande generationer må få njuta godt därpå. På samma sätt i fråga om den rätta folkmängden. Intressena äro hvar för sig berättigade, de enskildes att få så stor del af kakan som möjligt och det allmännas att sörja för framtiden. Men de äro som oftast motsatta, så att den enes vinst är det andras förlust och omvändt.

Att reda sig uti detta dilemma fordrar mer än salomonisk visdom, om det gäller att i ett visst gifvet fall angifva det exakta måttet på den rätta folkmängden. Men att finna den allmänna formel, som därvid bör komma till användning är ej svårt. Den heter helt enkelt — kompromiss. Den folkmängdssiffra, som i ett visst gifvet tidsmoment gifver på en gång den största förhoppning om folkets bestånd och framtida utveckling samt den högsta välmågan bland de enskilde, är den rätta folkmängden. Denna folkmängd är

i regeln mindre än det maximum, som hänsynen allenast till det allmänna kunde kräfvä, men på samma gång större än det minimum, som motsvarar de enskildes, kortsynta önsknigar. Emellertid kan den styrka, hvarmed den ena synpunkten och den andra få göra sig gällande, växla med tiderna. I en period är folket hotadt af farliga grannar; då blir hufvudintresset största möjliga försvarskraft med däraf följande största möjliga folktal, låt vara med mindre välmåga för de enskilde. I en annan tid, då ingen fara utifrån hotar, kan hufvudsynpunkten blifva att bereda massorna det största möjliga välstånd och därför söka undvika stark folkträngsel. Men städse måste båda dessa moment få verka, för att den riktiga folkmängden skall framkomma. Ehuru lika visst är, att hos hvarje lifskraftigt folk önskan att trygga barnens framtid och nationens väl kommer det att bära äfven tunga offer för att bereda denna framtid.

Slutligen må tilläggas, att ehuru de nu nämnda synpunkterna äro de viktigaste vid behandlingen af det ämne, som förelegat, så äro de ingalunda de enda. Folkalet påverkas nämligen icke blott af det nationella arbetets totala afkastning utan ungefär lika mycket af dess fördelning. Den rätta fördelningen af nationalinkomsten, hvilken ingalunda är densamma som den lika fördelningen, såsom socialisterna förmena, utan den fördelning, som i sin ordning medgifver den största arbetsprodukten, är sålunda en ytterligare förutsättning för, att den rätta folkmängden må ernås. Och som följd häraf är äfven folkets sociala gruppering samt de olika gruppernas inbördes storlek ett moment, som härvid icke får lämnas ur sikte. Men under allt detta — och det få vi aldrig förgäta — växlar den rätta folkmängden i absolut tal efter kulturen och tiderna liksom för hvarje särskildt folk. Ett fast mått för densamma gifves öfverhufvud icke.

Folkökning och folkökningstendens på lägre kulturståndpunkt. Folket är statistiskt sedt en under ständig omsättning fortlevande och på sig själf beroende människomassa. Omsättningens båda fysiska element äro födelser och dödsfall. Under årtusenden hafva de ock varit de enda. I senare tid och tack vare samfärdsmedlens fullkomnande har tillkommit den internationella om-

sättningen med in- och utflyttning. Men vanligen är det inflytande, de senare utöfva, af underordnad betydelse för folkens bestånd. Under alla omständigheter blir det den naturliga generationsväxlingen samt förhållandet mellan födde och döde, som i första hand bestämma öfver folkökningen, den årliga tillväxten eller dess motsats. Det är därför den, som uteslutande intresserar oss vid denna korta öfversikt.

Födelse och död äro tvenne naturprocesser, dem människan är underkastad liksom allt annat lefvande på vår jord. Men i olikhet med förhållandet inom djurvärlden modifieras dessa processer bland människorna i hög grad genom samlefnadens erfarenheter och en högre kulturutveckling. Såväl födelser som dödsfall blifva efter hand ett resultat af människans själfbestämning, väl icke individuellt och i deras förlopp, men kollektivt och beträffande deras allmänna förekomst. De makter, som på detta sätt påverka och omdana lifvets båda hufvudtilldragelser och därigenom folkökningen, äro, som nyss nämndes, kulturen och samlefnaden. Genom den förra ökas tillgången på näring och utkomst, hvarigenom utrymme beredes för allt fler att stifta familj och föda barn, men framför allt tack vare den brytes dödens makt. Å andra sidan påverkas födelserna i motsatt riktning af seder och inrättningar, däribland främst engiftet och förpliktelsen att sörja för sin afkomma, vidare af samhällets sociala organisation och önskan att bevara ett högre stånd m. m. Allt detta sammanlagdt gör, att generationsväxling och förökelse är en helt annan sak bland människorna än hos djuren.

Gå vi efter dessa inledande betraktelser att tillse, huru folkökningen faktiskt försiggått, så nödgas vi mestadels äfven här stanna vid allmänna omdömen. Endast uti kultursamhällen med ordnad statistik är exakt kunskap härom möjlig. Men ehuru statistiken flitigt odlades uti den gamla tiden t. ex. uti Egypten och det romerska kejsardömet, så känna vi dock numer intet däraf. Vår närmare bekantskap med dessa ting är ej hundra år gammal och gäller blott nutidens högst stående kulturfolk. Utaf allmänt kända förhållanden samt enstaka uppgifter från äldre tid kunna vi dock göra oss en ungefärlig föreställning om, hurudan folkökningen varit och är på lägre kulturstadier.

I kulturfolkens barndom har tillståndet hos dem antagligen kännetecknats af mycket stor nativitet och en föga eller intet mindre dödlighet med därpå följande ringa eller stundom ingen tillväxt. Den stora nativiteten berodde icke blott därpå, att alla voro gifta eller lefde i könsomgång, utan äfven på stor fruktsamhet för hvarje vuxen kvinna. Detta är ett annat förhållande än det, som råder hos nu lefvande s. k. vilda folk. Bland dessa är väl dödligheten stor, men nativiteten, utom hos några negerstammar, liten, hvadan de mestadels aftaga i antal och efter hand utdö. Den ringa nativiteten orsakas likväl icke af giftenas sällsynthet, ty i regeln äro alla gifta, utan af ringa fruktsamhet. De nu lefvande vildarne äro icke heller jämförliga med kulturfolken i tidigare stadier, ehuru de ofta med dem sammanställas, utan äro att betrakta liksom de kvarlevor af en eljest utdöd djurvärld, som zoologen här och hvar uppdagar. De tillhöra en förgången världsoordning och äga ingen framtid. Som människor hafva de likväl i motsats mot djuren sökt upprätthålla en viss jämvikt mellan folkökningen och näringsutrymmet, men detta har skett uteslutande genom inskränkning af födelserna medels fosterfördrifning o. m. dyl. Andra högre begåfvade folk, de senare kulturfolken, hafva i stället för denna utväg tillgripit arbetet med näringsspelrummets utvidgande. De ha från att vara samlare öfvergått till att blifva arbetare. Och så som det gifvits på dessa första stadier en dubbel väg till undvikande af överbefolkning, så är det alltjämt. Att inskränka folktalet, eller att utvidga näringsutrymmet — det är de båda motsatta utvägar, hvilka i dag som för årtusenden tillbaka erbjuda sig åt folken. Den förra utvägen är en anpassning liksom den senare, men den är en anpassning, som, om den uteslutande tillgripes, leder till undergång, medan den andra vägen omedelbart för framåt.

Följa vi kulturfolken vidare från deras barndomsålder till ungdomens tid eller den ålder, som man kallar «medeltiden», så finna vi dem visserligen inbegripna uti ett oafåttligt kulturarbete, afseende att öka näringsutrymmet, ofta i form af eröfring; men samtidigt hafva de gifvit sig seder och inrättningar, som i hög grad binda den enskilde i hans handlingsfrihet samt pålägga honom ansvar beträffande familj och barn. Detta verkar starkt

hämmande på folkökningen. Därföre, ehuru fruktsamheten är stor, är nativiteten ringa, i det att en mängd personer afhållas från äktenskap genom positiva lagbud eller i följd af seder och ståndsföreställningar. Samtidigt är dödligheten snarare större än mindre i jämförelse med föregående period i följd af den större folktätheten och de många farsoterna. Folkökningen är därför helt liten, men framför allt ofantligt växlande. Folktalet kastas hastigt emellan relativ öfverbefolkning och stark underbefolkning. Som en illustration härtill må efterföljande uppgifter rörande kantonen Zürichs folkmängd i olika tider anföras¹⁾: År 1467 utgjorde den omkring 50,000, steg sedan raskt till slutet af samma århundrade för att så åter nedgå till 66,658 år 1564, hvarefter den utgjorde:

1610-	140,000
1634	79,373
1761	118,000

Denna bild är helt visst typisk för befolkningsförhållandena i äldre tid och under det samfundstillstånd, som kallas Medeltiden uti folkens lif. Det är icke fortplantningens otyglade naturdrift å ena sidan och öfverbefolkningens följeslagare, sjukdom och förtidig död, som här reglera folktalet, såsom Malthus utmålade det. Fortplantningen är strängt begränsad; och den öfvermåttan stora dödligheten är en följd hufvudsakligen af pest och andra farsoter, som hemsökte människorna, vare sig befolkningen var öfvertalig eller undertalig, och oafsedt om näringsspelrummet var stort eller litet. Vid berättelserna om de farsoter, som regelbundet hvart tionde, tjugonde år och då vanligen flera år å rad plågade de europeiska folken, kan man snarast förundra sig öfver, att de kunna bestå och ej gått under. Säkert är, att blott sällan Malthus' *repressiv checks* härunder fått göra sig gällande på grund af öfverbefolkning; det var människornas okunnighet om den preventiva hygien, som släppte lös den värsta af dem alla.

Folkökning och folkökningstendens på högre kulturståndpunkt.
Vända vi oss från det nyss skizzerade utvecklingsskedet till det

¹⁾ Efter v. INAMA-STERNEGG uti *Handwörterbuch der Staatswissenschaft* art. *Bevölkerungswesen*, 2:te Aufl., s. 665. Flera liknande exempel omnämnas darsammastädes.

nästa, det som Grekland och Rom under sin krafts dagar uppnådde, och hvaruti vi ehuru på ett högre plan själfva befinna oss, så bär äfven det sina bestämde drag i afseende på befolkningsrörelsen, men visserligen mycket olika i antiken och i nutiden. Det naturliga närings spelrummet var i Grekland trångt och blef det ännu mer genom den politiska afsöndringen uti stadsstater samt jordens uppdelning uti ett begränsadt antal lotter. Emellertid rådde en tid lång ett kraftfullt arbete för dess utvidgande genom kolonisation af Medelhafsområdet liksom genom industri och handel. Efter hand afstannar emellertid denna utveckling och därmed tillgripes, tidigast i Sparta, den andra utvägen för folktalets reglering, nativitets begränsning. Denna, som först tillämpas på den talrika slafbefolkningen i form af äktenskapsförbud och annat, omfattas småningom äfven af de frie medborgarne. Detta sker dels i form af celibat dels genom fruktsamhetens inskränkning till det s. k. tvåbarnssystemet, det ena som det andra trots de lagstiftningsåtgärder i motsatt riktning, som efter hand vidtogos däremot. Under hela tiden förblifver dödligheten mycket stor såväl i följd af de många krigen som på grund af de talrika och svåra farsoterna. Pesten 429 f. Kr. har helt visst mera än något annat bidragit till Athens fall. I följd af allt detta inträder en permanent underbefolkning, som leder först till Greklands undergång och senare till Roms, ty utvecklingen i Rom gick trots de stora yttre olikheterna i det hela i samma spår.

Uti det nutida Europa samt därifrån befolkade världsdelar har folkökningen till dato följt andra vägar, om de ock i enstaka fall (Frankrike) nära öfverensstämman med, hvad vi känna om antikens folk. Inom sig ställer sig åter den moderna folkökningen genomgående olika uti Europa och uti de nya af européer befolkade världsdelarne. Likväl minskas olikheten, i den mån de senare blifva tätare besatta. De europeiska folken, med hvilka vi här uteslutande sysselsätta oss, förete åter i stort en likartad utveckling på detta område, ehuru de skilda skedena uti densamma infalla på olika tider för de olika folken. Det är mycket denna omständighet jämte den korta observationstid, som föreligger, som förvillat uppfattningen af dessa ting bland statistici och eko-

nomer. Vi skola i korthet söka karakterisera dessa skeden och de orsaker, som föranledt desamma.

Det är förnämligast fyra mäktiga yttre omständigheter, som bestämma folkökningens gång i den nyare tidens Europa och förfläna den dess utmärkande drag. Den första är öfvergången från medeltidens bundna samhälle med lifegenskap på landet, skråväsen i städerna och mer eller mindre stränga giftermålslagar till den moderna friheten i detta fall som i andra. Den andra och tredje äro uppkomsten af en storindustri samt kommunikationsmedlens utveckling, hvarigenom nationalförmögenhet och välstånd ofantligt stigit, samtidigt med att den forna isoleringen i afseende på näringsmedel och utkomstmöjligheter upphäfts, och hvarje folk fått utom sitt eget område hela jorden till förrådskammare. Den fjärde och sista orsaken, som i grunden omfattar äfven de föregående, är vetenskapens utveckling och därmed människans makt öfver näringsspelrummet, men isynnerhet öfver sjukdom och död. Det är dessa fyra krafter i förening, som under det nyss förflutna seklet föranledt en folkökning, hvartill världen aldrig sett motstycket, men som därjämte binda befolkning rörelsen vid ett bestämdt i hög grad märkligt utvecklingsförlopp, såsom vi nu skola se. För att fatta detta förlopp, som endast styckevis kan iakttagas hos ett och samma folk, är bäst att först teckna en skematisk bild däraf efter folkpsykologiska grunder.

Den närmaste verkan utaf ofrihetens och skråväsendets upphäfvande samt den fria giftermålsrätten var en ofantlig stegring af äktenskapen. Det första, de ryska bönderna gjorde vid lifegenskapens upphäfvande 1863, var att i glädjen taga sig ett rus; det andra att gå och taga ut lysning — berättar en samtida författare. Något liknande har förekommit öfver allt, när giftermåls hindren bortfölo. Likväl skulle denna verkan hafva som en explosion hastigt förgått, därest ej ungefär samtidigt med de juridiska äfven de materiella hindren för hjonelags bildande aflägsnades, i det att industri och fabriker vid samma tid öppnade nya utvägar och nya lefvebröd i mängd. Men hack i häl på äktenskapsfloden följde, som naturligt är, en starkt stegrad nativitet. Af de många giftena framgingo skaror af barn, väl icke inom hvarje familj

mer än förr, men uti hela folket på grund af de förras egen tillväxt. Till en början följer äfven liemannen denna lifssådd tätt i spåren, obarmhärtigt skördande massor af späda lif. Men efter denne och i kapp med honom går nu äfven vetenskapen. Den stora dödligheten betvingas först genom skyddskoppningen och sedan med hvarje ny eröfring, som forskningen gör, samt i den mån dessa hinna omsättas uti enskild och allmän hygien.

Den omedelbara verkan af dessa olika krafters spel är en våldsam folkökning, hvarvid en stark spänning uppstår mellan folktal och lefvebröd. Ty huru mycket än nationelförmögenheten och arbetets afkastning genom industri och handel stegras, så räcka de ändock ej till. Näringsutrymmet håller på att tryta under en proletarisk folkökning. Detta är den kritiska punkten under det fria samhällsskicket. Det var den, Malthus upplefde i England; uti andra länder har den kommit på andra tider och i mindre mått utom i Ryssland, där den nyss gifvit sig svårt till känna. Men nu uppträder på skådeplatsen en ny faktor af psykologisk natur, som vänder utvecklingen om. Det är *fordran på en människovärdig lefnadsfot*. Inom de högre klasserna förefanns denna fordran i form af krafvet på ståndsmässig utkomst. Hos den stora massan, som var van vid existensminimets förknappning, väcker under ett friare samhällsskick deras förebild en likartad åstundan. Man fordrar en högre och människovärdig tillvaro. Och denna fordran är så stark, sedan den en gång vaknat, att den binder både äktenskaplighet och fruktsambet. En reaktion inträder alltså efter den starka expansionen. Man gifter sig ej längre blott därför, att man får det, eller enär det finnes en ledig plats, utan man begär ock, att denna plats skall gifva en utkomst efter tidens kraf på anständig lefnadsfot. Likväl vållar den mäktiga ekonomiska utvecklingen, att äktenskapligheten efter det första starka fallet förblifver stående vid samma höjd i de flesta länder utom Sverige (7—8 %), växlande blott efter goda och onda tider. Men detta hejdar ej den återgående rörelsen. Den endast förflyttar sig från giftermålen till fruktsamheten, d. v. s. nativiteten inom de enskilda familjerna. Medan man tidigare skaffade barn till världen utan tanke på, huru de skulle uppfödast och uppfostras, eller hvad lott de sedan skulle få, blir man efter

hand betänksammare; och så sjunker äfven på detta sätt den allmänna nativiteten. Men ännu starkare än lifvets flöden minskas under allt detta dödligheten med den följd, att folkmängdstillväxten alltjämt är mycket stor. På denna punkt befinna sig nu flertalet folk, likväl så att hos de längst hunna afståndet mellan födelsetal och dödstal tydligen börjar att minskas, vare sig i följd af äktenskaplighetens fortsatta aftagande eller fruktsamhetens.

Under det att sålunda de fyra ofvannämnda yttre faktorerna öppnat alla slussar för en ofantlig folköfversvämning, har en psykisk makt uppstått, som reglerar den. Föreställningen om den rätta lefnadsfoten spelar i nutiden samma rol, som tidigare giftermålsförbudet. Men i olikhet med dessa är den i hög grad elastisk samt tenderar att oafbrutet tilltaga i styrka och hindrande kraft. Ty människornas föreställning om sina behof växer oförlåtligt och kan växa i det oändliga. Det har förvisso behöfts den ofantliga ekonomiska utveckling, som vi senast upplefvat, för att ej denna hämmande makt skulle gifvit sig starkare till känna, än som redan skett. Under tiden håller ett nytt hinder af moraliskt slag på att växa upp uti kvinnornas ökade själfständighet, hvars verkan på fortplantningen icke är mindre än önskan att äga en bärjad ställning. Men denna nya tendens tillhör mera framtiden, hvarför vi lämna den här för att i ett annat sammanhang återkomma därtill. Det må vara nog att som resultat af utvecklingen på den punkt, där vi nu befinna oss, framhålla, att nativiteten allmänt sjunker, men tills vidare också dödligheten, hvadan folkökningen är stor, ehuru på nedgående.

Så enkel och klar denna utveckling synes vara i stort sedt, så är det dock ej lätt att i enskildheter följa densamma. Ty den korsas och modifieras dels af de historiska tilldragelserna dels af folkens olika kulturståndpunkt samt olika ekonomiska organisation och skaplynne. I det förra afseendet må särskildt framhållas den franska revolutionen och de napoleonska krigen i 1800-talets början; de inre skakningarne omkring 1848 samt tyska rikets bildande 1870, slutligen det ekonomiska lifvets periodiska växling mellan flod och stark ebb — allt tilldragelser, som ömsom hämmat och ömsom påskyndat denna utveckling. Största hindret för en enhetlig uppfattning utaf densamma är likväl, att den befinner

sig uti olika faser hos de olika folken, hos några (Östeuropas) uti sin begynnelse, hos andra (Västeuropas) i sin midt eller fram emot slutet. Ändtligen lägger äfven den korta tid, hvarunder befolkningrörelsen varit underkastad statistisk observation, tills vidare ett hinder i vägen för en klar uppfattning häraf. Beträffande flertalet folk daterar sig en mera tillförlitlig sådan först från tiden 1841—1850, som därtill var en depressionsperiod föga ägnande sig till utgångspunkt för jämförelser. För Östeuropa låter denna statistik vänta på sig ända till 1860-talet. Det är därför ännu svårt att med statistiska data utfylla det skéma, som ofvan gifvits. Några få antydningar äro allt, som här kan få plats.

Det första uppslaget, den stora äktenskapsfloden och däraf följande stark nativitet i och med giftermålshindrens borttagande och industrialismens utveckling, se vi på nära håll uti Ryssland och Serbien (från 1863), likaså ehuru i mindre grad i Österrike och Tyskland, där de sista hindren af detta slag (i Österrike och Bayern) bortfölo 1868 samt storindustrien fick fart efter 1871. Sålunda finna vi i Ryssland ett giftermålstal på ända till 10,11 ‰ (1861/70) och ett födelsetal af 49,9 ‰ (1871/75)¹⁾. I Tyskland uppnås höjdpunkten med 9,43 ‰ af äktenskap (1871/75) och 39,2 ‰ af födelser (1876/80)²⁾. Ungefär på samma sätt måste det hafva varit i Frankrike, England och andra västeuropeiska stater ett halft eller helt århundrade tidigare. Den starka folkökningen under denna tid bevisar det, liksom, hvad Frankrike och Sverige beträffar, de exakta data, vi därom äga. Äktenskaplighet och nativitet voro nämligen då vida högre än senare. Och härmed komma vi till nästa fas i utvecklingen — den börjande minskningen uti äktenskap och födelser. Hvad Östeuropa beträffar, så belyses den af följande siffror för Ryssland:

	1861/70	1871/75	1876/80	1881/85	1886/90	1891/95
Giftermålstal ‰	10,11	9,68	8,71	8,94	8,66	8,83
Födelsetal ‰	49,5	49,9	47,7	48,4	48,2	47,4

¹⁾ Dessa och följande siffror äro mestadels hämtade från de förträffliga af *Gustav Sundbärg* utgifna *Statistiska Öfversigtstabeller* i *Statist. Tidskr.* h. 3, 1901.

²⁾ Uti enskilda stater uppnåddes vid bandens upplösande ännu högre siffror. Så voro äktenskapstalen i Preussen 1816—1820 10,6 ‰, i Bayern 1869 12,4 ‰.

Bland Västeuropas folk iakttages detsamma, ehuru med olika tidsförlopp för olika folk. I England, där den ofantliga tillväxten i rikedom skapat vidgad näringsutrymme så som uti intet annat land, hafva äktenskaplighet och nativitet längst hållit sig vid höga siffror. Men äfven där börjar den senare med 1870-talet att definitivt sjunka: 1871/75 35,5 ‰ och sedan för följande femårsperioder 35,4, 33,5, 31,5, 30,5, 29,3 ‰ (1896/1900). I öfriga länder utom Frankrike och Sverige märkes samma tendens tydligt först från 1875, men endast beträffande nativiteten; äktenskapligheten håller sig efter det första fallet tills vidare vid samma höjd, i det att nedgången öfverförts till fruktsamheten. Reaktionen kom alltså här helt hastigt. Beträffande Frankrike och Sverige är det egentligen endast den, som vi iakttaga, huru långt tillbaka vi gå. Därför är utvecklingen också längst hunnen uti dessa länder. Äro Ryssland och andra östeuropeiska länder sist i raden, så befinna sig Sverige och Frankrike i spetsen för densamma. Men samtidigt lär oss dessa länders statistiska historia, att minskningen uti fortplantningen kan ske öfvervägande genom äktenskaplighetens inskränkning eller medelst fruktsamhetens begränsning. Sverige har valt den förra utvägen, Frankrike den andra, såsom efterföljande siffror utvisa ¹⁾:

		1801/10	1811/20	1821/30	1831/40	1841/50	1851/60	1861/70	1871/80	1881/90	1891/00
Sverige	Giftermålstal ‰	8,27	8,78	8,32	7,14	7,27	7,61	6,54	6,81	6,26	5,93
	Födelseal ‰	30,9	33,4	34,6	31,5	31,1	32,8	31,4	30,5	29,1	27,2
Frankrike	Giftermålstal ‰	7,6	7,9	7,8	8,0	7,94	7,88	7,81	8,03	7,88	7,50
	Födelseal ‰	32,2	31,6	30,8	29,0	27,3	26,1	(26,1)	25,4	23,9	22,1

Liksom Frankrike är längst hunnet i fråga om fruktsamhetens inskränkning så Sverige i afseende på äktenskaplighetens. I båda fallen blir resultatet detsamma, minskad nativitet, men vägarne därtill äro olika.

Vid dödlighetens förändringar under det gångna seklet behöfver jag ej länge uppehålla mig. De äro så allmänt kända och gå oafbrutet åt ett och samma håll, om ock i mycket olika

¹⁾ För Sverige efter den officiella statistiken, Litt. A. 1876 och följ. år; för Frankrike efter LEVASSEUR, *La Population française* samt *Stat. öfversigtstabeller*.

tempo hos olika folk. Efterföljande siffror belysa denna rörelse i stort sedan midten af förra århundradet.

Dödstal ‰	1841/50	1851/60	1861/70	1871/75	1876/80	1881/85	1886/90	1891/95	1896/00
Västeuropa	26,5	26,0	26,1	26,5	25,0	24,3	23,6	23,0	21,3
Östeuropa	37,9	37,9	35,6	37,2	34,3	33,4	32,3	33,6	—

Resultatet af denna utveckling å ena sidan af nativiteten, å andra beträffande dödligheten är en enorm folkökning under det gångna århundradet. Från 186,9 mill. år 1800, däraf 122,5 mill. för Västeuropa och 64,4 för Östeuropa, har folket vuxit till 400,3 mill. år 1900 hvaraf 239,8 för västra och 160,5 för östra Europa. Det är denna folkökning, som skrämt vissa författare och kommer dem att med bäfvan se framtiden till mötes. Är emellertid den bild af befolkningsrörelsens utveckling och tendenser, som ofvan gifvits, såsom jag tror, riktig — full visshet därom kan endast framtiden skänka — så äro dessa farhågor mycket öfverdrifna för att ej säga grundlösa.

Ty utvecklingen är liksom de krafter, som föranledt den, en och samma hos alla Europas folk, det ryska och tyska lika väl som det franska och svenska. Till den punkt, där de senare nu stå, tendera de förra och alla andra att förr eller senare komma. Det är oriktigt, såsom nu sker, att betrakta det romanska Frankrike som ett monstruöst undantagsfall och förmena, att dit kunna aldrig folk af germansk eller slavisk stam komma. Likväl är Förenade Staternas gamla engelska befolkning och ännu mer Australiens inne på samma väg. Å andra sidan visa romanerna i det enade Italien tills vidare enahanda demografiska typ som tyskarne. Icke heller spelar den ekonomiska organisationen, såsom det stundom anförts, en afgörande rol härvid utom i fråga om utvecklingens större eller mindre fart. Tidigast verka de återhållande krafterna hos själfägande bönder ss. i Frankrike, Sverige och Schweiz, men efter hand växa de äfven hos industriarbetaren, såsom Förenade Staternas och snart äfven Englands exempel utvisa. Det är hvarken rasen eller den ekonomiska organisationen det kommer an på här vid lag, utan kulturen. Det är den långt hunna civilisationen, som visserligen först öppnar alla dörrar för en ofantlig folkflod, men sedan också själf stänger dem. Men

det är icke folktätheten, som sådan verkan äger, såsom SADLER förmenade, ej heller välståndets och vällefädens fysiologiska inflytande, såsom DOUBLEDAY och SPENCER trodde, utan uteslutande de psykologiska motiv, som ofvan anförts. Och dessa inställa sig hos alla folk, som äro inne på kulturens väg, i den mån de hinna längre fram. Därför är fortplantningens tendens hos de nutida folken ej farlig, som några förmena. Den har nått sin höjdpunkt under det sekel, som gått, och befinner sig på vägen nedåt. Det tjugonde seklet kommer att visa en vida lägre nativitet än den, som vi under det nittonde upplefvat. Ty det »om», som enligt Malthus' lära ensamt förmår hejda fortplantningens öfvermått, men hvarpå han själf föga trodde, är verkligare än allt annat uti densamma.

Men icke blott från nu behandlade sida, den för alla folk likartade utvecklingens, äro farhågorna för framtidens folkökning öfverdrifna och ogrundade. Äfven en analys af denna folkökning själf lär, att den kulminerat och snart måste gå tillbaka. Det har så mycket taläts om fortplantningens öfvervåldigande makt härvid, såsom om uti den låge den egentliga orsaken till den stora folkökningen i Europa under 19:de seklet. Intet kan vara oriktigare. Fruktsamheten, som ju dock är fortplantningsdriftens omedelbara yttring, har varit mindre under 1800-talets folkflöd än under tidigare århundraden. Icke blott Frankrikes historia bevisar detta utan äfven allt, hvad vi erfara om fruktsamheten i äldre tider, sålunda äfven de undersökningar, som i detta arbete utförts ¹⁾. Viktigare än så är likväl, att den stora folkökningen skylles icke så mycket nativiteten, den positiva faktorn härvidlag, som mortaliteten, den negativa. Man finner det genom att sammanställa födelsetalen vid 1800-talets slut med dödstalen hundra år tidigare eller så långt tillbaka, som en tillförlitlig statistik härom räcker.

¹⁾ Visserligen kan icke för hela det svenska folket en minskning i fruktsamheten sedan 1775 konstateras, men sannolikt endast emedan grupperna industriarbetare och betjänte, hvilka utmärka sig för stor fruktsamhet, starkt vuxit i tal.

	Dödstal ¹⁾ ‰		Födelsetal 1891—1900 ‰
Sverige	27,4	(1751—1800)	27,1
Finland	28,0	(»)	32,3
Danmark	25,9	(1800—1809)	30,1
Norge	24,9	(1801—1815)	30,3
Frankrike	25,0	(1821—1830)	22,1
Västeuropa	28,0	(1801—1820)	31,4

Nativiteten i nutiden går knappt upp mot dödligheten för hundra år sedan eller ännu kortare tid. Europas folkmängd skulle sålunda ej hafva ökats med en tredjedel af den tillväxt, som den nu fått, hade ej vetenskapen betvingat döden. Härigenom skiljer sig denna folkökning så väsentligt från äldre tiders. När folkökning då förekom, var den en verkan af stark fortplantning och nativitet, icke som i nutiden af ringa mortalitet. Men häraf kunna vi förstå, att folkökningen i nutiden icke kan fortgå som hittills, ty medan nativiteten på grund af de psykiska motiv, som ofvan anförts, alltmer sjunker och kan nästan obegränsadt sjunka, kan så ej ske med dödligheten. Denna har nämligen en gräns, som aldrig kan öfverskridas. Och den gränsen, ungefär 15 ‰, hafva Västeuropas folk starkt närmat sig. Marginalen mellan nativitet och dödlighet kommer därför hädanefter att förminskas och med den folkökningen. De af J. ST. MILL, RÜMELIN, AD. WAGNER, v. FIRCKS och andre uttalade farhågorna för folkökningen och folkökningstendensen i nutiden sakna därför vetenskaplig grund.

Nymalthusianismen. Malthus' lära var en vetenskaplig framställning af folkökningens företeelse och en teori; nymalthusianismen är en därpå fotad praktisk rörelse. Teoretiskt skiljer den sig därför föga från den förra. På sin höjd kan man säga, att den fattar den föreliggande frågan icke så mycket national- som

¹⁾ För Sverige efter *Befolkn.-stat.*, 1876, för Finland ur *Hufvuddragen af Finlands befolkningsstatistik* för åren 1750—1890, för Norge, Danmark och Frankrike efter LEVASSEUR, *anf. arb.* II, s. 149 o. 229. Siffran för Västeuropa är hämtad ur *Stat. öfversigtstab.*, 1901. Endast de två första talen äro fullt tillförlitliga.

fastmer privatekonomiskt. Nymalthusianismen betraktar folkökningen, mindre som massföreteelse än som en tilldragelse uti de enskilda familjerna. Detta sammanhänger med dess praktiska läggning och dess sträfvan att göra proselyter. Ty det är egentligen häruti dess väsen består. Den är en agitatorisk rörelse vida mera än en vetenskaplig lära. Dess uppkomst och närmaste utveckling bestyrka äfven detta.

Det är förnämligast läkare, som äro nymalthusianismens upphofsmän. Signalen gafs från England, där en medicine doktor 1854 utgaf en skrift med titeln *Elements of social science or physical, sexual and natural religion*, hvilken blifvit denna rörelses grundkodex. Andra följde denne i spåren. Som läkare hade desse män varit i tillfälle att bevittna, hurusom en alltför stor barnrikedom nedbröt hustruns kraft och ofta bragte armod uti familjerna. I synnerhet den förstnämnda iakttagelsen förklarar, att äfven kvinnor, däribland främst ANNIE BESANT, med sitt köns hela lidelse gjort sig till denna rörelses apostlar. Nymalthusianismen är från denna sida sedt ett moment uti den stora kvinnorörelsen, en visserligen ej obefogad protest mot hustruns nedtyngande genom ett öfvermått af barnsbörder. Men äfven nationalekonomer af rang hafva uttalat sig för denna rörelse, främst J. ST. MILL i England och G. RÜMELIN i Tyskland. För närvarande ger den sig tillkänna utom i England förnämligast i Holland. Men äfven i vårt aflägsna land har den förespråkare. Uppslaget därtill gaf öfversättningen till svenska af ofvannämnda engelska skrift, hvilken 1878 utkom under titel »Samfundslärans grunddrag». De däruti uttalade åsikterna och förslagen hafva sedan vid olika tillfällen och i flera skrifter utvecklats af K. WICKSELL, senast uti det under utgifning varande arbetet »Föreläsningar uti Nationalekonomi», I.

Såsom ofvan nämndes, skilja sig nymalthusianerna teoretiskt föga eller intet från mästaren. I grunden äro de blott ännu mer pessimister än han, öfver allt seende öfverbefolkningens spökehota. Endast som praktisk rörelse, hvilken tagit till uppgift att besvärja och förekomma denna förmenta fara, afviker den från Malthus. De enda medel till förekommande af öfverbefolkning, som denne gillade, voro celibat, försenade giftermål samt åter-

hållsamhet i äktenskapet. Nymalthusianerna åter förkasta dessa och förorda i stället preventiva åtgärder mot konception. Härvid ledas de af den för visso riktiga uppfattningen, att celibatet ofta är en olycka liksom de mycket sena äktenskapen, vidare af förhoppningen att på detta sätt prostitutionens onda skulle kunna afvärjas.

Men utom den nämnda praktiska lärosatsen, som är af intimt privat natur och icke i och för sig behöfver innebära något för känslan eller sedligheten stötande, hyllar och predikar nymalthusianismen en uppfattning rörande barntalet, som är af den största allmänna betydelse, och som, om den blir folksed, innebär en stor nationell fara. Det är det s. k. *tvåbarnssystemet*. Nymalthusianerna nöja sig aldrig med att göra propaganda för de preventiva medlen utan angifva tillika mycket bestämdt, huru långt man skall låta naturen obehindradt råda, och hvar gräns därför bör sättas. Familjerna böra aldrig äga mer än 2, högst 3 barn, men hellre det förra än det senare. Nymalthusianismen är härigenom blifven identisk med tvåbarnssystemet, något som den ingalunda behöfde vara, men som den nu faktiskt är. Man kan därför säga, att nymalthusianismen är tvåbarnssystemet satt i teori. Detta system är nämligen vida äldre än sagda lära. Det florerade i det gamla Grekland och Rom, och det har spontant utvecklats som folksed uti Frankrike efter revolutionen i sammanhang med den då genomförda stora jordstyckningen. Det har vidare kommit till användning än här än där såväl uti den nya som i den gamla världen samt både ibland bönderna och ännu mer inom de högre klasserna. Icke minst är detta fallet i vårt eget kära fädernesland, ehuru den officiella statistiken ännu intet vet därom¹⁾. Ofta hafva dessa seder kommit just i följd af den öppet predikade nymalthusianismen eller Frankrikes kända föredöme, men ej sällan också utaf sig själf. Detta system ligger nämligen i luften för närvarande. Ty det gömmer sig uti hvarje långt hunnen civilisation såsom masken uti rosen.

Det är detta system, som vi i det följande skola granska. Däremot lämna vi nymalthusianismens öfriga praktiska läror och råd å sido, såsom ej fallande inom ramen för detta arbeté.

¹⁾ En landsända, hvars befolkning tydligen hunnit långt härutinnan är Gotland.

Nymalthusianismens misstag och förvillelser. Ehuru kritikerna af Malthus' lära träffar äfven nymalthusianismen, kan man dock ej underlåta att ägna denna en särskild granskning på grund af den säregna utläggning af den förra, som den innehåller, och det sätt, hvarpå den förkunnar densamma.

Bland de argument, som nymalthusianerna med förkärlek använda för att öfvertyga och öfvertala, är sålunda *öfverbefolkningens framtida fara* det närmast liggande. Under påpekande af den stora folkökning, som ägt rum i Europa under senaste hundra år, framhålles det hotande perspektiv, som denna ställer i utsikt. Man uträknar, att efter ett hundra år skall folkmängden belöpa sig till mer än det dubbla, efter ytterligare ett hundra år till det fyr- och femfaldiga och så vidare, tills vår planet efter ett eller annat årtusende vimlar af människor som en myrstack. Man märker icke, att denna talgymnastik på ett hår när liknar det bekanta räknestycket, att en krona satt på ränta vid Kristi födelse skulle för närvarande öfverstiga all världens rikedom. Men liksom ingen allvarligen tror på möjligheten att medelst denna enkla utväg göra vårt folk efter ett par hundra år till det rikaste i världen, så behöfver man ej heller befara, att folkökningen skall i det oändliga växa. Då människorna hittills undgått denna fara, så lära de nog göra det i framtiden. Framför allt är det onödigt att bekymra sig om, hvad som i detta afseende skall ske efter några hundra eller tusentals år. Här mer än annorstädes gäller ordet, att hvar dag hafver sin omsorg. Icke bruka vi i något annat fall en dylik omsorg om, huru världen skall se ut så lång tid efter oss. På sin höjd tänka vi på och ordna för våra barns eller barnbarns ve och väl, men därutöver till efterkommande i fjärran led aldrig. Hvarför skola vi i detta fall gå längre? Därtill finnes ingen rimlig grund. Dessa fördubblingsfantasier torde verka på sina upphofsmän och på okritiska åhörare som busen på barnen. Däruti ligger deras förklaring och ursäkt. Men hvärken kunna de utgöra motiv för vårt handlings-sätt i nutiden, eller innehålla de bevis för folkökningens faktiska gestaltning i framtiden. De äro praktiskt och teoretiskt sedt lika yrdelösa.

Bättre än denna på en aflägsen framtid utställda växel är det argument, som hämtas från och afse nutida förhållanden, såsom den hos de flesta folk förekommande *emigrationen* samt *fattigdomen*. Båda dessa företeelser kunna ju tolkas som yttringar af öfverbefolkning; hvilka skulle försvinna genom folktalets begränsning. Otvifvelaktigt har sålunda i äldre tid *utflyttning* och *vandring*, där de ej haft sin grund i politiska strider, orsakats af folkträngsel. Världens befolkande och kulturens utbredning såväl som de stora rörelser, som vi kalla folkvandringar, ha häruti haft sin drivvänderkraft. Men äfven nutidens utflyttning från Europa och Kina har sin grund däri, dock långt ifrån alltid. Det enda säkra fallet i Europa erbjuder Irland efter potatissjukan 1845, ehuru äfven där politiska orsaker medverkade; möjligen äfven våra dagars Italien. Hvad vårt eget land beträffar, kan det väl flyktigt betraktadt ses ut, som om dess stora utflyttning sedan 1860-talet vore en yttring af öfverbefolkning. Men granskar man tingen närmare, kommer man till ett väsentligen annat resultat. Visserligen väcktes rörelsen af missväxtåren 1867 och 1868, och den momentana öfverbefolkningen, som därmed följde; men därtill sällade sig just vid den tiden starka religiösa misstämningar som verksamma motiv liksom en gång bland de engelska puritanerna. Framför allt må likväl märkas, att hvarken erbjuder 1860-talets Sverige några andra tecken på absolut öfverbefolkning, ej heller afstannade emigrationen trots det starka ekonomiska uppsving, som omedelbart därefter vidtog, och hvartill vårt land aldrig sett maken. Detta faktum, att utflyttningen i den följande tiden fortgått, oaktadt näringsutrymmet och välmågan ofantligt stigit, karaktiserar den svenska emigrationen under 1870-talet och senare såsom en yttring af på sin höjd relativ öfverbefolkning eller af sträfvan att ytterligare höja en förut jämförelsevis hög lefnadsfot. Arbetslösheterna i Sverige äro för närvarande högre än uti flertalet kontinentens länder. Därför är denna emigration snarast en verkan af den uppåtgående rörelse, som så starkt ger sig tillkänna uti det svenska samhället. Då man icke på annat sätt kan komma till herrskapsställning, så reser man till Amerika med dess många möjligheter i hopp att där kunna klifva samhällsstegen uppför. Emigrationen är i Sverige till mer än hälften af alla fall en form

af social omsättning, hvartill icke öfverbefolkning bär skulden utan omöjligheten att här hemma kunna verkställa den åtrådda öfvergången till högre klass. Den andra hälften åter består af sådana, som kallats eller hämtats af anförvanter. Den redan stora svenska befolkningen i Amerika verkar som dragningskraft, oafsedt folkträngsel eller folkbrist hemma.

Icke heller bör man för vår del betrakta de nackdelar, som åtfölja denna folkrörelse, med så oblida ögon, som många göra. Otvifvelaktigt betecknar den en förlust för det egna folket såväl på människor som på egendom, den senare dels i form af kostnad för uppfostran m. m. dels som reskassa. Men städse uppstår efter någon tid en motström af bådadera, hvilken för närvarande i Sverige uppgår till omkring hälften af den utgående strömmens styrka, hvad människor beträffar, och säkert till betydligt mera i fråga om egendom¹⁾. Slutligen må aldrig förglömmas, att den europeiska folkström, som går ut öfver de nya världsdelarne, såsom intet annat förenar dem med den gamla världen. Häruti ligger en vinning för mänskligheten, som knappt kan nog högt uppskattas. Däremot skulle det vara en stor olycka för de civiliserade folken, därest nymalthusianernas ideal allmänt uppnåddes, ty då skulle detta flöde af sig själf afstanna samt folken blifva allt mera isolerade och främmande för hvarandra. Emigrationen är i stort sedt ett godt, äfven för de folk, som afgifva den, i alla händelser icke ett ondt, som bör afhjälpas genom folktalets inskränkning, ty den beror i vår tid oftare på andra omständigheter än på verklig öfverbefolkning.

Detsamma gäller i hufvudsak om våra dagars *fattigdom* och *elände af olika slag*. Visserligen gifva sig dessa samhällslyten till känna, närhelst öfverbefolkning förefinnes; men man får ej sluta omvänt från fattigdomen till öfverbefolkning. Ty den förra har många andra orsaker, såväl individuella som sociala. Framför allt måste fattigdom följa med den hopning i storstäderna, som är

¹⁾ Åren 1895—1899 utgjorde emigranternas antal i Sverige i rundt tal 83,600, immigranternas 40,300. Under samma år uppgingo de endast medelst postanvisning från Amerika öfversända penningarne till 17,9 mill. kr. netto, d. v. s. efter afdrag af till Amerika öfversända medel. Tidigare var motströmmen svag eller ingen; framdeles lär den nog blifva ännu större.

för nutiden så kännetecknande. Den lokala öfverbefolkningen åtföljes regelbundet af nöd, men denna är icke, såsom ofvan påvisats, i och för sig bevis på verklig öfverbefolkning. Af dessa olika anledningar finnes intet land, uti hvilket ej fattige förekomma till en större eller mindre procentsats, i Frankrike lika väl som i andra länder. Huruvida därjämte bland nutidens civiliserade folk fattigdomens företeelse orsakas af verklig öfverbefolkning eller ett missförhållande mellan nationalprodukten och de munnar, som däraf skola mättas, är ovisst. Allt beror på, huruvida en minskning i folktal skulle bereda ökade tillgångar för de återstående eller ej. Naturligen besvara nymalthusianerna detta jakande, men svaret är icke väl grundadt.

Den bevisföring, som i detta fall användes, är karakteristisk för nymalthusianernas sätt att uppfatta hela befolkningsspörsmålet. De betrakta detta öfvervägande från privatekonomiens och den enskildes synpunkt; såsom ofvan nämndes, och resonera därför ungefär så: «en man har familj, bestående af två barn, som han förmår jämt och nått ordentligt försörja; komma så två eller fyra till, så förslår ej längre samma inkomst. Munnarne hafva mångdubblats, men händerna, som skola lifnära dem, äro desamma — däraf fattigdom». Denna inom privatekonomien själfklara sanning tillämpas sedan på hela folket med den slutföljden, att om folket hålles nere eller reduceras, så blir det lättare för alla att lefva. Men härvid glömmar man, att förökningen eller förminskningen inom folket icke såsom uti en familj gäller blott de icke arbetsföra barnen utan samtliga åldrar och sålunda äfven de produktiva. Medan uti den enskilda familjen blott munnarne ökas med hvarje nytt barn, som födes till världen, under det att händerna, som skola underhålla dem, så länge barnen äro små, förblifva desamma, så växa uti folket de senare i motsvarande proportion som de förra. Generationsväxlingen försiggår nämligen icke för alla familjer på en gång utan efter hand, så att proportionen mellan munnar och arbetande händer, hvilken uti den enskilda familjen kan så våldsamt förryckas med hvarje nytt barn, uti folket förblir ungefär densamma ständigt. Därför är detta sätt att argumentera, ehuru tillämpligt på de enskilda familjerna, fullkomligt meningslöst beträffande ett helt folk.

Spörsmålet, hvarom i föreliggande fall allting rör sig, är det, huruvida en inskränkning uti folket skulle skänka åt en hvar i medeltal räknadt en bättre utkomst, än den han äger. Nymalthusianerna antaga utan vidare att så är fallet, och J. ST. MILL trodde tydligen detsamma, då han uti folketas begränsning såg bästa sättet att höja kroppsarbetarnes löner. Men därvid begär man det misstaget att postulera som själfklar sak just det, som skulle bevisas, nämligen att dividend-nationalinkomsten förblifver sig lik, medan divisorn-folketas minskas. Kunde minskningen afse endast de icke produktiva åldersklasserna, så vore visserligen räknestycket klart. Men af skäl, som nyss antyddes, är detta ej möjligt, åtminstone ej för mer än en helt kort tid. Inskränktes nämligen barntalet i en viss tidpunkt, så dröjer det ej länge, innan dessa mindre årskullar bli vuxna och nu med minskad styrka skola upprätthålla produktionen. Hvarje minskning af folketas omfattar för den skull i motsvarande grad äfven de arbetsföra. Men nu uppstår frågan: är det sannolikt, att *den vid en viss tidpunkt vunna nationalprodukten kan i samma tid åstadkommas af ett väsentligt mindre antal arbetare?* Om vi antaga det svenska folkets hela årsinkomst för närvarande och med en folkmängd af vid påss 5 millioner människor uppgå till 1,500 millioner kronor, är det troligt, att samma samlade inkomst skulle kunna vinnas, om folkstocken plötsligen reducerades till 4 millioner? Jag betvivlar, att någon skulle så anse. För egen del finner jag det otroligt. Vi hafva varit ett folk på fyra millioner, men hade då, på slutet af 1860-talet, helt visst en betydligt mindre nationalinkomst än nu med fem millioner, icke blott absolut utan äfven relativt. Komma nu enligt ofvan gjorda antagande i medeltal 300 kr. på hvar, så belöpte sig vid sagda tidpunkt säkerligen ej mer än 200 kr. på hvarje hufvud. Visserligen kan det antagas, att fyra millioner människor nu skulle, tack vare teknikens utveckling, åstadkomma större arbetsprodukt än samma folk för trettio år sedan. Men att i en och samma tid den mindre människomassan skulle åstadkomma lika mycket som den större, är i förevarande fall otänkbart. Det högsta, man kunde tänka sig, vore, att den mindre frambragte proportionsvis lika mycket, d. v. s. i detta fall 1,200 mill. kr. Men detta blefve åter just 300 kr. pr hufvud. Därmed

stode man på samma punkt som förr, hvad de enskildes andelar och välstånd beträffar, men vore för 300 mill. kr. sämre som nation. Allt talar emellertid för, att nedgången i arbetsprodukt icke skulle bli proportionell utan större. Arbetets afkastning växer nämligen i samma mån, som produktionen blir mera omfattande, och omvänt. En sänkning af Sveriges folkmängd i närvarande stund från ungefär fem millioner till fyra skulle sålunda säkert icke medföra större inkomst på hvarje hufvud, än hvad nu är fallet, utan efter all sannolikhet betydligt mindre.

Detta är nymalthusianernas gröfsta illusion, hvilken de visserligen tagit i arf af Malthus själf, ty äfven han trodde, att med folktalets inskränkning skulle fattigdomens onda försvinna, arbetslönerna stiga och hvad vi nu kalla den sociala frågan lösas af sig själf¹⁾. Jag vill icke bestrida, att fall kunna tänkas och äfven funnits, då en inskränkning i folktalet medfört större tillgångar och välmåga för de återstående²⁾. Men att så skulle ske för framtiden och beträffande Sverige eller de flesta andra civiliserade länder, det återstår att bevisa. Och bevisningsskyldigheten åligger härvid förkämparne för denna förknappningslära. Jag är förvissad om, att de skola komma till korta därmed. Ty det godtköpsresonemang, som äfven anförts i fråga om den enskilda familjen, duger ej, när det gäller hela folket. För visso, den sociala frågan lösas i våra länder långt förr genom kraftigt arbete för enskild och nationell förkofran än genom folktalets inskränkning.

Slutligen må äfven såsom ett missgrepp af praktiskt slag å nymalthusianernas sida omnämnas den *brist på urskillning*, som utmärker deras propaganda — för öfrigt ett gemensamt drag för alla moderna samhällsförbättrare. De predika sina läror när och

¹⁾ Å första sidan af sitt verk angifver han dess uppgift vara: *To investigate the causes that have hitherto impeded the progress of mankind towards happiness.*

²⁾ Ett historiskt känt fall, då folktalets inskränkning åtföljdes af högre arbetslöner, är England efter digerdöden (1350). Sannolikt skulle äfven en inskränkning af folktalet i Indien lända till allas bättnad liksom i allmänhet uti tätt befolkade länder med uteslutande jordbruk, och där hvar och en är för sitt uppehälle hänvisad till afkastningen af den jordbit, han innehar.

hvar som helst, och mest bland folk med jämförelsevis lägre nativitet. Deras ifver är härvid lika litet på sin plats, som om man bland muhammedanerna ville predika nykterhet. Må de utöfva sin missionsverksamhet i Kina, Indien och Ryssland, så kunna de kanske göra en god gärning. Men att gå till de väst-europeiska folken, hos hvilka nativitet och fruktsamhet af sig själf äro i nedgående, är högst omotiveradt och därtill mycket farligt. Ty det är framför allt på dessa folk, som mänsklighetens utveckling beror.

Tvåbarnssystemets verkningar och faror. Rörande tvåbarnssystemets följder kunna historiens vittnesbörd åberopas lika väl som en för ögonen liggande erfarenhet. I förra afseendet är det det forna Grekland och Rom, som bjuda oss sina lärdomar. Ut i Grekland var tvåbarnssystemet folksed ibland de frie på Polybii tid, såsom hans förut i detta arbete citerade ord angifva. Den bild de teckna är så typisk, att den förtjänar att återkallas äfven vid detta tillfälle. «Hela landet», heter det, «lider brist på barn och öfver hufvud på människor, hvarigenom städerna blifva folk-tomma och jorden ingen frukt mer bär, oaktadt hvarken krig eller pest hemsökt det. Ty människorna hafva hängifvit sig åt öfvermod, penningebegär och bekvämlighet; de vilja ej mera gifta sig, och om de göra det, så uppamma de dock ej mer än ett, högst två barn, allt för att kunna uppfostra dem i öfverflöd och lämna dem ett stort arf». Taciti bekanta yttrande om »*numerum liberorum finire*», såväl som andre författares uttalanden och flera lagtexter (*lex Julia, Papia-Poppæa*) bevisa, att detta system jämte dess tvillingbroder: »inga barn» var förhärskande i Rom redan från republikens sista tid. Men af alla de orsaker till antikens undergång, som forskningen uppdagat, är det ingen, som kan mäta sig med denna i omfattning och styrka.

Det är ganska egendomligt, att vetenskapen haft så svårt att förklara denna den mäktigaste tilldragelse, som världshistorien känner. Man har tidigare anfört som de härvid verksamma orsakerna — utom yttre omständigheter, såsom pest, krig och barbarernas infall — det politiska lifvets förfall samt det allmänna sedefördärfvet. För närvarande är det modernt att icke låtsas om

det senare och underskatta betydelsen af det förra samt i stället söka förklaringen till allt uti de ekonomiska och sociala omhvälfningar, som förvandlade böndernas många gårdar till stora latifundier, skötta af ofrie. Sist nämnda moment har liksom visserligen äfven de andra mäktigt bidragit till den utgång, den antika världen fick. Men mer än medverkande orsaker hvar på sitt vis och på sin tid hafva de aldrig varit, icke den egentliga sjukdomen, som förde till döden. Snarast kan man säga, att dessa orsaker förklara de politiska omhvälfningarne mera än den slutliga undergången. Sålunda förstå vi såväl de grekiska småstaternas förfall som Roms förvandling från republik till kejsardöme utan svårighet med tillhjälp af de nämnda omständigheterna. Men ingen af dessa förklarar det symptom, som utmärker den annalkande döden i Grekland från tiden efter Alexander och i Rom efter Antoninerna — den växande folkbristen. Folkstockens förminskning är den sjukdom, som bragte antiken om lifvet. Den utvecklar sig och fortskrider under en tid, då fred aflöst det allmänna krigstillståndet och, hvad Rom beträffar, välmågan är lika allmän, som stor. Författare och lagstiftare märka det onda och söka på hvarjehanda sätt häfva det, men förgäfvos. Då tillgriper man den utvägen att genom import af barbarer ersätta den felande regenerationen och skaffa de armar, som behöfdes för att hålla samlednadens urverk i gång. Redan efter det peloponnesiska kriget blir detta allt vanligare i Grekland, och i större skala upprepas det samma uti det romerska världsriket efter Markomannerkriget 167 e. Kr. Man förser sig ur den germanska folkkammaren med det behöfliga människomaterialet, icke märkande, att detta botemedel själfvt påskyndade undergången. Ty väl befolkades på detta sätt stora delar af riket, men med hvad verkan? För att fatta följderna utaf denna infiltration af halfciviliserade folk och individer, hvilka sedan genom den sociala omsättningen raskt fördes upp i samhällets alla lager, behöfvas ej långa forskningar och utredningar. Den korta vägen från Titi triumfbåge till Constantins uti det nutida Rom, upplyser tillfyllest härom. De konstförfarna händer, som uppbyggt den förra, hade två hundra år senare ersatts af råa barbarhänder, som icke ens förmådde anständigt efterapa förebilderna. Den antika civilisationen var som ett konstfärdigt

byggnadsverk, hvilket människorna ej längre förstodo att underhålla. Därför fick det falla i ruiner. Men att kunskapen härom gick förlorad, berodde åter på, att de folk, som ägde den, icke förtplantade sin släkt utan i stället inkallade barbarerna som adoptivbarn.

Detta är tvåbarnssystemets verk i stort och i sin fullbordan. Det ligger emellertid så långt borta och har äfven så mycket öfversetts, att det torde vara svårt för nutidens människor att däraf hämta lära och varning. Det är då på sätt och vis en fördel att hafva samma system och dess verkningar inför ögonen uti våra dagars Frankrike. Visserligen se vi här ej utgången, men tack vare den moderna statistiken kunna vi följa förloppet, och af hvad vi sålunda se draga våra slutsatser. Som bekant är tvåbarnssystemet som folksed icke gammalt i Frankrike, knappt hundra år; icke heller omfattar det hela landet. Ungefär 21 departement äro ännu tämligen obesmittade af detsamma. Men detta oakadt, hvilka äro ej redan nu verkningarna däraf! Funnes ej den betydande immigrationen, skulle folket börja sjunka och städse fortfara att sjunka, tills stark underbefolkning inträdde och landet helt visst förlorade sin självständighet. Nu hålles folket uppe genom tillflödet utifrån af tyskar, italienare och belgare¹⁾. Men härunder blir det franska folket efter hand icke längre samma folk. En lycka är, att de omgifvande nationerna äro stamförvanter och äga samma civilisation. I motsatt fall, och om Frankrike omgäfvades af negerstammar, så skulle dess söner och döttrar mångenstädes redan börjat antaga en mörkare färgton och den glänsande franska kulturen snabbt förbytas i barbari, alldeles såsom det skedde för 1700 år sedan i det romerska världsriket. Ett land med aftagande befolkning verkar på de kringliggande som tomrummet på omgifvande luftlager. Det suger dem till sig, men förvandlas därvid själf. Så kommer det äfven att gå med nutidens Frankrike, därest det fortsätter med och utvecklar tvåbarnssystemets fördärflika folksed.

¹⁾ Immigrationens öfverskott öfver emigrationen beräknades i årligt medeltal 1891—1900 till 38,234 personer. Immigrationens verkan inskränker sig emellertid ej härtill utan ger sig helt visst tillkänna jämväl uti familjer med större fruktsamhet än den vanliga franska.

För att bedöma tvåbarnssystemets verkningar på folket, behöfver man likväl ej gå till historien. En enkel kalkyl gör härvid tillfyllest. Det fordras blott att känna det relativa antalet kvinnor i födande ålder inom folket, vidare den procentsats utaf dessa, som blir gift och får barn, slutligen dödligheten — allt ting, hvarom den officiella statistiken eller andra källor gifva tillräckligt besked. Här kräfves nämligen icke ett fint mått. Hufvudsaken är att så fastställa de yttersta gränserna för hvar och ett af dessa moment, att man ej gör det sagda systemet någon orätt.

Den första uppgiften är sålunda att bestämma, huru många åldersklasser kvinnan «i födande ålder» omfattar. Fysiologiskt sedt kunna redan 15—16 åringar blifva mödrar liksom ehuru sällsynt ännu femtioåriga. Det är dock ej så vida gränser, som här få sättas. Lagen stadgar i vårt land på goda grunder, att kvinnan först vid sjutton år må träda i gifte; och seden, uttryckt uti den allmänna medelåldern för första giftet, angifver 27 år som vanlig begynnelsegräns för närvarande. Vi vilja emellertid bortse härifrån och stanna vid fyllda tjugo år som gräns nedåt. Uppåt kan den vid en kalkyl af detta slag icke sättas högre än fyllda 45 år, ty de fall af hafvandeskap, som därefter förekomma, äro helt sällsynta. Det är således de tjugofem åldersklasserna 20—45 år, som vi hafva att räkna med. Detta är i alla händelser en mycket vid beräkning, ty det är nästan aldrig samma kvinnor, som vid tjuogoett och vid fyrtiofem år föda barn. De som fått barn under perioden 20—35 år, få i regeln inga under den följande, 35—45 år, liksom naturligen omvändt. Men vi bortse härifrån och konstatera endast, att hela antalet kvinnor i åldern 20—45 år enligt 1890 års folkräkning uti det svenska folket uppgick till 807,862 personer motsvarande 169 på 1,000 af befolkningen.

Återstår att beräkna, huru många af dessa blifva gifta, och af de senare, huru många som få barn.

Utaf samtliga i åldern 20—45 år stående kvinnor voro 1890 endast 52.8 % gifta, 47.2 % ogifta, änkor och fränskilda inräknade. Dessa siffror uttrycka ett synnerligen ogynnsamt tillstånd och få tydligen ej läggas till grund för våra beräkningar. Å andra sidan kan man icke antaga, att alla kvinnor blifva gifta — ett

fel, som dock vanligen begås uti dessa kalkyler. Det finnes städse många sjukliga och vanföra, som ickè kunna gifta sig, andra åter, som i följd af tycken och andra omständigheter icke vilja ingå äktenskap. Slutligen fordras det ju städse två, för att gifte skall komma till stånd; och liksom ibland kvinnorna finnas bland männen ej få, som antingen icke kunna eller icke vilja gifta sig, hvaraf följdén är, att många kvinnor måste förblifva ogifta, emedan det icke finnes män i passande ålder att tillgå. Här förekommer sålunda en mångfald omständigheter, som, huru än de sociala förhållandena äro gestaltade, måste vålla, att många kvinnor gå ogifta genom lifvet, eller, om de en gång varit gifta, förblifva änkor. Om vi för den skull nedsätta ofvan angifna procentsats för icke gifta till fjärdedelen, motsvarande vid pass 12 % af alla kvinnor i förevarande ålder, så är säkerligen därmed den yttersta gränsen för giftasmöjlighet angifven äfven under detta system ¹⁾. Enligt detta antagande skulle sålunda 88 % utaf samtliga kvinnor i åldern 20—45 år vara gifta eller 148 på 1000 af hela folket mot 89 enligt nuvarande förhållanden. — Återstår att bestämma, huru många af dessa få barn. Enligt all hittills vunnna erfarenhet är omkring en åttondel eller äfvenledes 12 % utaf giftena sterila. Afräknas ytterligare dessa, så återstå utaf de ofvan nämnda tjugofem årsklasserna 625,609 eller 131 på 1000 af folkmängden, som ingå äktenskap och få barn ²⁾. Med en fruktsamhet af allenast två lefvande födda barn per äktenskap får då kalkylen följande utseende:

$$\frac{131 \cdot 2}{25} = 10,5 \text{ barn på } 1000 \text{ af folkmängden.}$$

Detta är alltså tvåbarnssystemets nativitet, icke under nuvarande äktenskapsförhållanden, utan med de tänkbart gynnsammaste. Hvarthän det skulle bära med en så ringa återväxt, är själfklart. Den skulle ej på långt när täcka dödens härjningar, icke ens en-

¹⁾ I Frankrike, hvarest tvåbarnssystemet är så utbredt, är antalet giftermål och gifta kvinnor i dessa åldrar visserligen större än i Sverige, men icke så stort som i Tyskland och England. Af samtliga kvinnor i åldern 20—45 år voro 1890 ogifta (incl. änkor och frånskilda) 36,4 %.

²⁾ Sist anförda relativa tal liksom det ofvan funna 169 på 1000 af medelfolkmängden förblifver ungefärligen oförändradt, oaktadt de absoluta talen för hvarje år växla.

ligt det allmänna dödstalet för samma tid 16,5 ‰. Men tydligt är, att i en stationär eller aftagande befolkning med ingen emigration detta tal måste ställa sig vida högre. Att döma efter återstående medellifslängden för nyfödde (50,02 år 1881—1890) kunde det ej blifva mindre än ungefär 20 ‰. Tvåbarnssystemet skulle alltså äfven under det utopiska antagandet, att 88 ‰ af alla kvinnor i födande ålder voro gifta, årligen medföra en minskning af omkring 9 ‰ utaf folkmängden d. v. s. den skulle efter 111 år, om den vore öfverlämnad åt sig själf, vara lika med 0. Icke ens en fruktsamhet på 3 lefvande födda barn per äktenskap förmår hålla folktalet uppe. Ty nativiteten stiger då endast till 16.4 ‰, medan dödligheten står vid 20 ‰. Det behöfves en medelfruktsamhet af omkring fyra lefvande födda barn på äktenskapet för att äfven under ofvan gjorda utopiska antaganden hålla folktalet uppe och låta det något stiga (0,9 ‰ årligen). Med den ringa äktenskaplighet, som nu faktiskt råder i Sverige, fordras det öfver 5 barn i medeltal för att nå detta resultat.

Det är förvånande, att nymalthusianerna aldrig genom räkningar af detta slag göra sig rätt reda för, hvad verkan det af dem förordade tvåbarnssystemet äger. Det vore minst lika viktigt som att beräkna, när jorden blir af människor öfverfull. Men detta förklaras af den genomgående privatekonomiska och individualistiska syn på dessa ting, som utmärka dem¹⁾. Tydligt är emellertid, att någon farligare folksed än två- och äfven trebarnssystemet icke gifves. Den är det nationella själfmordet kort och godt. Framför allt i en tid af allmän internationell osäkerhet som den närvarande och för ett folk med farliga grannar är detta system den ofelbara vägen till snar undergång. Äfven i stort sedt är hvarje inskränkning uti nativiteten hos de västeuropeiska folken vådlig, så länge lifvets vågor gå så högt uti Östeuropa, som ännu alltjämt är fallet. Ty folken kämpa om ut-

¹⁾ Ut i «Föreläsningar i Nationalekonomi» sid. 29 ger visserligen Professor Wicksell en dylik kalkyl, hvarvid han dock försiktigtvis räknar med tre barn i st. f. två. Men så antager han trettio åldersklasser (17—47 år) för kvinnor i födande ålder, vidare att alla kvinnor bli gifta, och att alla giften gifva barn — allt lika många oriktiga premisser, som nödvändigtvis lämna ett orätt resultat.

rymmet och framtiden icke blott med vapen och den ekonomiska konkurrensen utan ytterst genom det antal lif, som årligen sättas i världen. Att vara med om jordklotets slutliga delning är icke oss svenskar förunnadt, men att bevara vår själfständighet på det stycke land, som vi inneha, förmå vi, så framt vi ej lyssna till den sirensång, som nymalthusianerna föresjunga, ty då är vårt öde besegladt.

Utom nu beskrifna frukt af tvåbarnssystemet gifvas många andra, som äfvenledes äro ganska farliga för såväl individernas som folkens hälsa. Barnen blifva bortklemade och moraliskt svaga uti tvåbarnsfamiljerna, klagar PAUL LEROY-BEAULIEU om sina landsmän. Ej mindre ledsamt är, att hela folket med all säkerhet under detta system förfaller till trög lättja. Visserligen förblir spänningen inom den högre klassen tack vare tillströmningen nedifrån alltjämt stor, men i öfrigt skulle denna äggande kraft upphöra och hvarje generation, mindre i tal än den föregående, bekvämt nöja sig med sin arfvedel utan håg att föröka den. Med all säkerhet skall ock nationalprodukten såväl kollektivt som på hufvud räknadt nedgå, såsom det skedde i det romerska riket, oaktadt där de inströmmande barbarerna fyllde luckorna. Tvåbarnssystemet länder sålunda icke ens individerna i längden till fromma. Tvärtom lär det genom den själfviska bekvämlighet, som vanligen föranleder detsamma, i grunden demoralisera människorna. Detta systems förespråkare, nymalthusianismen, är alltså en rörelse, uti hvars ena ända visserligen står en vacker idealism, men hvars andra slutar uti den krassaste egoism.

Hvad är att göra? Ehuru enligt det föregående propagandan för ej blott två- utan äfven trebarnssystemet måste afgjort fördömas, är därmed dock ej sagdt, att ej en begränsning af familjernas storlek är i många fall önskvärd. Ej sällan skulle fyra till fem barn eller stundom färre vara passande, där nu sju och åtta och ännu flera förekomma. Och i allmänhet skulle det vara en fördel, om den hos svenska folket rådande nativiteten vore ännorlunda fördelad, än hvad den nu är, så att flera familjer funnes med i medeltal färre barn i hvar och en. Ty ehuru nativiteten i Sverige är ringa, näst Frankrikes den minsta i Europa, så är

fruktsamheten stor. Det är uteslutande den svaga äktenskapligheten, hvaruti Sverige tar priset bland samtidens folk, som vållar den ringa nativiteten. Häruti skulle man önska en ändring. Men olyckligtvis har man ingen garanti för, såsom Frankrikes exempel noggsamt visar, att minskad fruktsamhet skulle åstadkomma en motsvarande ökning uti äktenskapsfrekvensen, så att nativiteten och folkets tillväxt kunde förblifva desamma, som de äro, och som de för närvarande behöfva vara, för att det svenska folket må hålla sig uppe i förhållande till andra. Det är under dessa omständigheter klokast för ett litet folk att icke något som helst vidtages i direkt syftning att inskränka barntalet. Det är de stora nationerna, icke de små, som härutinnan få göra början. För öfrigt är bäst för samtliga Västeuropas folk att hålla inne med dylika åtgärder, ty utvecklingen går ändock alla sådana förutan åt det hållet.

Ofvan har utlagts, hvilken kraft det varit och alltjämt är, som håller fortplantningen och nativiteten i nutiden tillbaka. Det är föreställningen om, hvad som behöfves för en människovärdig tillvaro, hvilken härvid verkar som en naturkraft. Men vid sidan om denna återhållande makt växer fram en annan, som ingalunda gifver den förra efter i styrka, och som direkt vänder sig emot stor fruktsamhet, icke som den förra äfven mot äktenskapsfrekvensen. Detta är — *kvinnornas pågående själfständighetsrörelse*. Det är kvinnan, som bär moderskapets börda och äfven sedan under den första tiden har det största besväret med barnens vård och uppfostran. Så länge hennes ställning i familjen och samhället enligt sed och lag var mera bunden, och mannen äfvenledes enligt tidens åskådningar hänsynslöst pålade henne moderskapets börda, fann hon sig utan knot däri. Men häruti har skett en stor förändring, som likväl ännu långt ifrån är avslutad. Kvinnorna inom de högre klasserna vilja alltmer själfva råda öfver, huru ofta och när de skola blifva mödrar; samtidigt verkar hos männen hänsynen för hustrurnas önskan i detta fall allt starkare. Denna rörelse, ehuru tills vidare inskränkt till de högre klasserna, går som allt dylikt efter hand öfver till hela folket. Detta är framtidens, men icke en aflägsen utan en mycket nära liggande framtids hämsko på fruktsamheten. Denna kommer i följd häraf

att starkt sjunka och faran är endast, att fallet blir för stort. Ty så gick det i det gamla Rom. Kvinnorna uti den högre klassen undandrog sig där till sist alldeles att föda barn. Och till den punkten har man redan hunnit ibland *the upper ten thousands* i Förenta staterna, hvarest fosterfördrifningen blifvit vanligare än barnsängarne. Kvinnorna äro i allmänhet tvåbarnssystemets ifriga anhängare, sedan detta en gång blifvit känt. Den gamla historien går härvid igen om kunskapens träd på godt och ondt och kvinnan, som tog af trädets frukt och åt och gaf desslikes sin man, och han åt.

På dubbelt sätt arbetar sålunda utvecklingen på att hämma fortplantningen. Därför är det farligt att häruti ingripa för att påskynda densamma. Allt hvad man kan önska och hoppas är, att hos såväl kvinnor som män den rätta ansvars känslan och den riktiga hänsynen må i denna folkens lifsak främjas och utvecklas. Bådadera saknas ännu i hög grad. Många män, men äfven kvinnor gifva sig, som aldrig borde ingå äktenskap på grund af de sjukdomar, de äga. Det vore samhällets plikt att genom lagar här ingripa och på detta sätt bidra till att uppfostra människorna till den rätta plikt känslan. I andra fall födas barn till världen, utan att föräldrarna äga medel att uppfostra och uppfostra dem. Det är mot detta onda, som nymalthusianerna kämpa. Skada blott, att deras sätt att bekämpa det har så farliga följder. Slutligen förekomma fall, då barntalet bort begränsas till ett eller två, eller äfven inga barn alls födas, i följd af föräldrarnes svaghet, höga ålder och mera dylikt.

Det är sålunda icke det oinskränkta och hänsynslösa barnafödandet, som utgör idealet. Tvärtom detta betecknar en lägre ståndpunkt, och såsom det tidigare varit, då kvinnan nedtrycktes af och ofta gick under för de många barnsbörderna och barn kommo till världen, oafsedt om det fanns utrymme för dem eller ej, och antingen de voro dömda till sjukdom och svaghet eller ej. Detta är i längden ett människans ovärdigt tillstånd. Hon bör bruka sitt förnuft och framför allt sitt samvete i detta fall som i andra. Det är den rätta ansvars känslan, hvarpå det kommer an. Men denna känsla måste omfatta icke blott barnen och hustrun utan äfven naturen och samhället.

Det är en vanlig föreställning, att frågan om barntalet är en privatsak mellan man och hustru, som icke angår någon annan eller det allmänna. Intet kan vara oriktigare; ehuru det för ett mindre utveckladt rättsmedvetande icke så kännas. Från en högre moralisk ståndpunkt sedt kan ifrågasättas, om öfverhufvud någon människans handling är privatsak. Ty i samma stund den har följder, som träffa andra vare sig indirekt eller direkt, så är den ej längre privatsak. Men ingen handling, som ligger i flertalets makt att utföra, har så stora och vidtgående följder för samtid och framtid, som fortplantningen och generationsväxlingen. Denna är därför ingen privatsak i den mening, att endast hänsyn till egen bekvämlighet bör däröfver få råda. Lika litet som barnen nu mer äro föräldrarnes enskilda egendom, lika litet är deras frambringande en sak, som en småsinnad egen nytta må få bestämman öfver. Men häröfver förmå inga lagar; endast den individuella ansvarskänslan och den allmänna folkseden.

Uti äldre tiders bundna samhälle sökte man lösa den rätta folkmängdens svåra problem genom giftermålshinder af olika slag. Man torde återkomma härtill vid fall af sjuklighet, men eljest lära nutidens människor betrakta det som en medfödd rättighet att få gifta sig, från hvilken de ej vilja afstå. Då återstår intet annat än ansvarskänslan, som den rätta regulatorn af folkökningens naturprocess. Men när en gång denna känsla sin fulla höghet, så löses äfven det invecklade problemet bättre på enskild väg än fordom genom samhällets kollektivvilja. Barntalet kommer då inom flertalet familjer att stanna vid fyra till fem lefvande barn. Utgår man nämligen från 25 års ålder för kvinnan som lämplig giftasålder och stannar vid ungefär 40 år som gräns för moderskapet, så får generationstiden en längd af femton år, hvilket just torde vara det riktiga för ett sådant barntal. Utom de lefvande födda barnen förekomma nämligen dödfödslar samt missfall¹⁾. Öfver allt där inga särskilda omständigheter mana till större försiktighet, borde alltså detta vara familjernas rätta storlek i nutiden. Ett sådant barntal gifver äfven en mot det växande näringsutrymmet lagom tillväxt i folkmängd, förutsatt att giftermålsfrekven-

¹⁾ Detta oaktadt är generationstiden för närvarande vanligen ej mer än 12 år.

sen är tillräckligt stor, betydligt större alltså än för närvarande i Sverige. Men att uppnå dessa mål får bli framtidens sak. Det enda, man kan göra därför, är att söka upplysa människorna samt öka ansvarskänslan hos dem. Dock lika lätt det är att säga, att så bör ske och äfven huru, lika svårt är det att verkställa det. Att härtill icke förslår en nymodig etiks bleka ideal, altruismen, är uppenbart, ty den räcker med möda till för de personliga förhållandena man och man emellan. En moralisk makt af högre slag fordras för att förmå människorna att offra sin bekvämlighet för samhället och framtiden på det tysta och föga tilltalande sätt, som här är fråga om. Denna makt är religionen, pliktkänslan mot all tings upphof. Men hvem och hvad återuppväcker den uti våra hjärtan? Därför må man vakta sig för att, som nymalthusianerna göra, genom lära och agitation påverka regenerationsens naturliga förlopp. Ty så stora krafter arbeta redan på dess begränsning, att den framtida faran icke är fruktsamhetens öfvermått utan dess alltför stora iuskränkning med däraf följande underbefolkning. Denna rörelse ligger, som ofvan sades, i luften och får icke påskyndas. Den det gör, ådrager sig ett drygt ansvar. Ty väl kan han sätta stenen i rörelse, men icke hejda den på dess väg utför.

Nyare statsvetenskaplig litteratur

Af

Joh. R. Nilsson.

JOHN ASK. *Föreläsningar i svensk förvaltningsrätt. Förvaltningens organisation. I. Den allmänna centrala förvaltningen.* Lund 1902.

Få vetenskapliga verk äro i så hög grad utsatta för risken att snart föråldras som arbeten i positiv förvaltningsrätt; ty om också förvaltningsmaskineriets grundformer en längre tid äga bestånd, måste dock dess olika smådelar ofta omdanas och förbättras för att motsvara växlande tiders olika kraf. Ej underligt därför, att Th. Rabenius' för sin tid förtjänstfulla *Handbok i Sveriges gällande förvaltningsrätt*, som utkom i tre delar åren 1866—73, och hvars första del utgafs i ny upplaga 1875, hunnit blifva fullständigt antikverad. Samma öde har också drabbat H. Blombergs *Den nordiska förvaltningsrätten*, ehuru detta arbete icke daterar sig längre tillbaka än till åren 1887—89. Icke ens den *Administrativa handbok*, som utgafs af K. Sidenbladh 1894, är numera fullt användbar för den, som vill lära känna den svenska statsförvaltningens *nuvarande* organisation. Så många äro de ändringar, som denna organisation undergått under de senast förflutna åtta åren. Professor Asks härofvän anförda arbete fyller därför ett verkligt behof. Och man kan endast önska, att dess fortsättning ej skall alltför länge låta vänta på sig.

I inledningen bestämmer förf. först statsförvaltningsrättens begrepp. Den utgör en del af den offentliga rätten, hvari inbegripas de rättssatser, «som hänföra sig till de förhållanden, hvilka samlifvets förutsättningar och kraf framkalla mellan mänskliga individer såsom rättssubjekt å ena sidan samt stat och samhälle med dessas olika organ och verksamhet å den andra, äfvensom mellan stater inbördes». Den offentliga rätten delas i yttre offent-

lig rätt eller folkrätt och inre offentlig rätt eller statsrätt i vidsträckt mening. Och statsrätten i sin ordning sönderfaller i statsförfattningsrätt och statsförvaltningsrätt, hvilken sistnämnda utgör «den del af statsrätten, som ordnar förvaltningens verksamhet d. v. s. de förvaltande myndigheternas sammansättning och göromål och de regler, efter hvilka dessa göromål skola utföras». Därefter påpekar förf. förvaltningsverksamhetens delning i statsförvaltning och själfförvaltning. Den förra utöfvas af regeringsmakten, rikets ämbetsverk, dess ämbets- och tjänstemän samt till en del af folkrepresentationen genom dess valda förtroendemän, under det att med själfförvaltning menas kommunernas förvaltningsverksamhet.

Den allmänna statsförvaltningen är dels central, dels lokal. Den allmänna centrala statsförvaltningens organ i vårt land äro regeringen, konungens kansli och de centrala ämbetsverken utanför kansliet. I en kortfattad historik med utgångspunkt från 1634 års regeringsform, «som lade grunden till hela vår centrala förvaltning», uppvisar förf. dessa förvaltningsorgans olika inbördes sammanhang och delvis deras inre ordning under olika tider. Därvid ger han en beskrifning på den år 1809 inrättade kanslistyrelsen, som ej är alldeles riktig. Med hänvisning till E. Hildebrand, *Svenska statsförfattningens historiska utveckling* säger han, att kanslistyrelsen bestod af nedre justitierevisionen under justitiekanslern, kabinettet för utrikes brevväxlingen, pommerska expeditionen (till 1815), hofkanslersexpeditionen och de fyra statsexpeditionerna. Detta är emellertid snarare en beskrifning på Kongl. M:ts kansli, ehuru ej heller såsom sådan fullt träffande. Kanslistyrelsen däremot hade enligt Kongl. M:ts nådiga ordning för dess och rikets kansli af den 23 okt. 1809 öfverinseendet öfver kansliet och utgjordes af: «statsministern för utrikes ärenderna, som förer ordet, hofkanslern, statssekreterarne vid de fyra statsexpeditionerna samt de kansliråd, som af Kongl. M:t därtill i nåder utses och förordnas; äfven böra öfverpostdirektören, kabinettssekreteraren samt sekreteraren vid riksarkivet där äga säte och stämma».

I den därpå följande skildringen af de högsta förvaltningsorganen, konungen och statsrådet, framhåfver förf., hurusom regeringsformens § 7 fordrar, att *alla* regeringsärenden med undantag af ministeriella mål och kommandomål skola inför konungen i statsrådet föredragas och där afgöras, och han redogör för de olika konseljernas sammansättning. På samma gång påpekar han, att man emellertid i flere fall afvikit från denna regeringsformens grundsats, att departementscheferna icke ha att besluta å statschefens vägnar, t. ex. då utrikesministern erhållit befogenhet att förordna och afskeda olönade vicekonsuler och suspendera konsuler eller då finansdepartementets chef fått rätt att tillsätta justerare af mått och vikt o. s. v. Förf:s framställning af kontrastsignationens betydelse står ej i full öfverensstämmelse med vår regeringsform. Dess förnämsta betydelse, säger han, «ligger där-

uti, att utan kontrasignation expeditionen eller befallningen ej blir gällande. Med kontrasignationen blir den gällande, men då är också vederbörande statsråd särskildt ansvarig för dess innehåll». Detta sista är riktigt endast försåvidt innehållet strider mot regeringsformen, men icke annars (R.F. § 38). Ett liknande fel innehåller påståendet (sid. 10), att «det finns alltid ett eller flere statsråd, som bära ansvaret för regeringshandlingarna».

Därefter följer ett kapitel om Kongl. Maj:ts kansli, d. v. s. de åtta departementen, nedre justitierevisionen och justitiekanslersämbetet. Först redogöres därvid för de allmänna åligganden, som tillkomma de olika ämbets- och tjänstemännen i departementen och sedan för ärendenas fördelning mellan de åtta departementen och mellan de olika byråerna inom desamma. Departementsstadgan af den 31 mars 1900 återges i hvad detta angår fullständigt med det undantaget, att förf. vid angifvandet af de ärenden, som höra till justitiedepartementet uteglömt «stiftande, upphäfvande, ändring eller förklaring af allmän civil-, kriminal- och kyrkolag». Lämpligt hade måhända varit, att förf. förklarat uttrycket *sub titulo majestatis*, som förekommer i redogörelsen för hvad introduktören för främmande sändebud har att ombestyras.

I den därpå följande afdelningen om de centrala ämbetsverken lämnas först en öfverblick öfver hufvuddragen i deras organisation, hvarvid förf. påpekar olikheten mellan de *byråkratiska* verken, där chefen är ensam beslutande, medan de öfriga ledamöterna endast ha rådgifvande röst, de *kollegiala*, där hvarje ledamot har en röst, och de *byråkratiskt-kollegiala*, där i vissa särskildt uppräknade fall beslut fattas af chefen och ledamöterna gemensamt, men eljest af chefen ensam. Tillika får man veta, hvem som har att tillsätta de olika ämbets- och tjänstemännen i dessa verk m. m. Därefter lämnar förf. genom mycket utförliga utdrag ur deras instruktioner redogörelse för deras respektive uppgifter och för detaljerna i deras organisation. Önskligt hade varit, att i innehållsförteckningen angifvits, hvar i boken hvarje ämbetsverk är att finna. För den, som icke på förhand känner till, under hvilket departement ett ifrågakommande verk hör, faller det sig nog en smula besvärligt att hitta reda på det.

Boken är utarbetad med mycken noggrannhet och omsorg. Några få tryckfel ha dock insmugit sig. Sid. 14 rad 15 uppifrån står *tuenne* i stället för *trenne*; sid. 38, noten, står R.O. (= riksdagsordningen) i stället för R.F. (= regeringsformen); och sid. 61 rad 10 uppifrån står *fem* i stället för *sex*.

Strödda meddelanden.

Agrarstrejkerna i Italien. Öfverstyrelsen för de italienska hushållningssällskapen beslöto i februari detta år att företaga en undersökning rörande orsakerna och följderna af de så ofta förekommande strejkerna bland jordbruksarbetare. Man utsände för den skull till vederbörande såväl arbetsgifvare som arbetsorganisationer 2200 frågeformulär. Resultatet af denna undersökning publicerades sedan under titeln *I recenti scioperi agrari in Italia e i loro effetti economici*. Vi skola här i korthet redogöra för detsamma.

De svåraste och långvarigaste strejkerna förekomma mest i trakter, som äro tätt befolkade, såsom t. ex. i Podalen, och hvarest råder större jordbruksdrift med irrigation och öfverhufvud ett intensivt jordbruk i stor skala. Arbetarne utgöras nämligen här företrädesvis af lösa arbetare, hvilka icke, såsom fallet är med bönderna och de bofasta arbetarne, känna sig bundna med en viss kärlek till själfva jordtorfvan. Återigen i trakter med långa arrenden och goda hälftenbruk äro strejkerna mycket beskedliga. När arbetarne här strejka, äro de oftast drifna därtill utifrån och ej af egen lust därför.

Strejkernas orsaker såväl som mål äro städse ekonomiska. Jordbruksarbetarnes missnöje har sina förnämsta orsaker i följande omständigheter, som tyckas gemensamma för alla trakter, hur olika karaktär de för öfrigt må hafva: låga löner, för stort antal dagliga arbetstimmar, liten andel i hälftenbruket, betungande arrendekontrakt, höga tomtören, brist på särskild godtgörelse för svår eller riskabel odling (såsom sockerbetsodling); vidare öfvergrepp och missbruk från arbetsgifvarnes sida, såsom aftalsbrott (till följd af föregående strejker), stort antal dagsverken och slutligen brist på skrifna och klart affattade arrendekontrakt. Å jordägarnes sida anföres som orsak till strejkerna äfven det organisationsarbete och den propaganda, som bedrifvits af utanför stående personer, som gifvit missnöjet så att säga bestämda former och i hög grad uppäggat detsamma. Såsom ett faktum erkännes, att strejkerna och

arbetsinställelserna förbättra arbetarnes villkor, men mera i fråga om dagaflöning och arbetstid än i fråga om arrendekontrakten, med hvilka det är svårare att komma till rätta.

Har strejk väl utbrutit, är ett af de största hindren för dess biläggande svårigheten att föra underhandligen och träffa öfverenskommelse. Jordägarne vägra ej sällan att underhandla med fackföreningarne, hvilkas ombud ofta varit olämpliga personer eller bundna genom bestämmelser, som ej i ringaste mån finge förändras eller rubbas. Ofta har därför någon lokal myndighet måst träda emellan, tyvärr alltför ofta polisen eller prefektoren. Dessa, som icke haft tillräckliga tekniska och ekonomiska insikter i de förhållanden, det här gällde, ha varit alltför böjda att betrakta det hela från den allmänna ordningens synpunkt, hvaraf åter svåra oroligheter blifvit följden. För att undgå dylika obehagligheter ha ibland arbetsgifvare och jordägare gifvit efter för arbetarnes fördringar — men under alla förhållanden har på detta sätt i strejckernas lif inkommit ett politiskt element, som är främmande för deras ekonomiska och agrariska natur.

Angående strejckernas öfriga verkningar, framför allt på själfva jordbruksdriften m. m., anföres. I trakter med ofta återkommande strejcker har arbetet i så hög grad fördyrats, att jordägarne mer och mer sett sig tvungna att lägga om sina sädes-, ris- och hampfält till konstgjorda ängar, hvilka kunna skötas med betydligt mindre arbetskrafter. Förbättringar i fråga om bostäder för arbetare, torrläggningar af fälten o. d. hafva måst afstanna och uppskjutas. Vidare har genom den nyss nämnda omläggningen af fälten gödslingen af jorden betydligt aftagit. På så sätt blifva alla de arbeten, som icke äro absolut nödvändiga för jordens odling, försummade och lämnade åsido. För att göra sig mera oberoende af handarbetet och för att förekomma nya fördringar från arbetarnes sida har man i allmänhet infört åkerbruksmaskiner af olika slag. Slutligen anföres, att kapitalisterna blifvit rädda att placera penningar i landtbruk samt draga dem mer och mer bort från jorden för att sätta dem i bankerna äfven mot lägre ränta.

Angående de framtida verkningarne utaf strejkrörelsen, sådan den hittills visat sig, framhålles i första hand, att jordbrukets produktion kommer att sjunka. Genom att lägga om de odlade fälten till ängar, genom att upphöra med torrlägningsarbetena samt inskränka arbetet på jorden till det minsta möjliga har, såsom nyss nämnts, en stor del af det kapital, som användes till jordbruksdriften, dragits bort och placerats i företag, som äro mindre beroende af arbetarne.

Och eftersom maskiner infördes mera för att inskränka det fördyrade handarbetet än för att göra besparingar i de omkostnader, som arbetet betingade, så kan man ej påstå, att därmed någon förminskning af utgifterna för landtbruksdriften uppnåtts i jämförelse med såsom de ställde sig före strejckernas tid. Därför är användningen af maskiner icke heller i stånd att bereda större

tillgångar med ett därpå följande återupptagande af arbeten för jordens förbättring, som måst lämnas åsido. Värst af allt är dock, att jordens afkastning tenderar till att aftaga i både kvantitet och kvalitet. Om denna tendens skulle göra sig alltmer och mer gällande, kommer det italienska jordbruket i trakter, där man upptagit och tillämpar den moderna mera intensiva driften, att träffas i själfva sin lifskärna till stor skada för landets hela ekonomi.

Å andra sidan erkännes å flera håll, ss. i Lombardiet, hvarest stegringen uti arbetskostnad skett blott sakta och gradvis, att jordbruket förmått anpassa sig efter de nya villkoren samt genom bättre skötsel drifva upp afkastningen, så att det godt bär de ökade utgifterna. Äfven på arbetarne själfve hafva i dessa trakter höjningen af löner m. m. haft en uteslutande god verkan. Öfverallt åter, där förändringen kommit häftigt och på en gång i större omfattning, hafva verkningarna varit i hög grad ogynnsamma icke blott för jordbruket, såsom ofvan nämndes, utan äfven för arbetarne, som icke lärt sig att förnuftigt använda de ökade inkomsterna.

Af det sagda framgår tydligt, att, medan arbetarne genom fackföreningar och stridigheter tilltvinga sig högre arbetslön och förkortad arbetstid, löpa de på samma gång fara att just genom dessa sina åtgärder, som i så mycket äro öfverdrifna, omintetgöra de verkningar, de åsyfta.

Förminskningen af det kapital, som lägges i jordbruksdrift och i synnerhet af det som ges ut i arbetslöner samt vidare den mindre efterfrågan af arbetskrafter på landet medföra helt naturligt stor konkurrens och därför också möjlighet att trycka ner lönerna.

I södra Italien, särskildt på fastlandet, hafva strejkerna en konkurrent i den starka emigrationen. Missnöjet och eländet hafva liksom en afledare häri. Troligt är väl också, att råheten och den låga ståndpunkten hos denna arbetarebefolkning skulle göra det omöjligt åtminstone för närvarande att organisera systematiska strejker, sådana som vi sett möjliga i det öfriga af Italien. I några af de sydligaste trakterna har verkligen också det förminskade antalet arbetskrafter tvungit arbetsgifvarne att tillmötesgå fordringar både på höjda arbetslöner och bättre arrendekontrakt.

Rörande slutligen medel och utvägar att förebygga eller bilägga strejker angifves allmänt en juryinstitution (skiljedomstol) såsom högeligen eftersträfvansvärd, och stundom uttalas önskan, att den blefve obligatorisk.

Angående lämpligheten af att erkänna fackföreningarnes berättigande finnas meningsskiljaktigheter. Det synes dock, som om det stora flertalet af tillfrågade icke ogillar dem under förutsättning, att (detta är arbetsgifvarnes villkor) de äro riktade uteslutande på ekonomiska mål, och att de befria sig från sådana element, som icke höra till landtarbetareklassen — vidare (och detta är fackföreningarnes egna villkor) att de få vara fria och oberoende i sina göranden. Arbetsgifvarne fordra vidare, att staten skall öfvervaka,

att gjorda arbetsaftal icke brytas, och att den arbetares frihet, som vill arbeta, må blifva respekterad. Såsom ett medel att bekämpa fackföreningarnes högt uppdrifna fordringar hafva äfven bildats associationer af arbetsgifvare och jordägare med ändamål att stärka hvarandra i ihärdigt motstånd och för att försöka reda sig utan hjälp och understöd från statens sida.

Firman Krupp. Omfattningen af denna jättefirma, tillhörig en enda man, Fredr. Alfr. Krupp, framgår af följande data. Den äger utom de bekanta verkstäderna i Essen, stora stål- och järnverk i Annen och Magdeburg, ett skeppsvarf i Kiel, flera hyttor samt järn- och kolgrufvor. Antalet af hos densamma sysselsatta arbetare och arbetsledare m. m. utgjorde 1 april detta år 43,083; och hela antalet på tjänst hos Krupp lefvande, barn och kvinnor inberäknade, uppgick enligt folkräkningen år 1900 till ej mindre än 147,645 personer.

Häraf kommo på Essen ensamt 1 apr. 1902 24,536 arbetare etc. samt enligt folkräkningen 1900 inalles 83,658 personer. Som bekant tillverkas i Essen öfvervägande krigsmateriel samt järnvägs- och skeppstillbehör. Af kanoner hade intill 1 jan. i år levererats 39,876, däraf många af jättelika dimensioner. Antalet ångmaskiner i Essen uppgår f. n. till 513 med en styrka af tillsammans 43,848 hästkr. De elektriska motorerna äro 369.

Firmans åtgärder för sina arbetares och underhåvandes bästa äro ej mindre storartade. Inalles har den uppfört och innehar f. n. 5,469 hus för familjer, dessutom flera kaserner för ungarlar — kvinnor sysselsättas öfverhufvud icke af Krupp. Särskildt i Essen äro dessa arbetarekvarter synnerligen tilltalande. Ett sådant innehas uteslutande af pensionärer samt änkor efter i firmans tjänst anställda. Dessutom hafva inrättats tekniska skolor för ungdomar af båda könen, bibliotek samt naturligen en ofantlig konsumtionsförening. Äfven arbetarne hafva själfva bildat föreningar; dock äro inga fackföreningar, vare sig socialdemokratiska eller andra, tillätta. De vore äfven fullständigt meningslösa här, hvarest arbetarefrågan lösts väsentligen så, att arbetarne faktiskt äro fast anställda ungefär såsom ämbets- och tjänstemän. Och måne ej häruti ligger framtiden för industrien liksom för åtskilliga andra arbetsfält?

Nymalthusianismen i Australien. Till ytterligare belysning af den å annat ställe i Tidskriften behandlade frågan om nymalthusianismen återgifva vi i förkortad form en uppsats af EMIL JUNG i *WOLF's Zeitschrift für Socialwissenschaft*.

Den i Melbourne utgifna *Pouch*, ett motstycke till den bekanta engelska skämttidningen, innehöll för någon tid sedan en karrikaty, som nog torde hafva öfverraskat den, som ej ingående

befattat sig med australiska förhållanden. I ett land, där näringsförhållandena gestalta sig så exceptionellt gynnsamt som i Australien, borde, skulle man tro, grundandet af ett eget hem vara en naturlig sträfvan hos hvarje man. Och sedan utvandringen till det genom sina fabelaktiga guldskatte en gång så berömda landet minskats, borde väl befolkningens tillväxt genom ett starkt nativtetsöfverskott lämna full ersättning. Så är dock alldeles icke fallet, och *Pouch's* karrikatur visar också detta på ett drastiskt sätt. Vi se där en lärd professor, som för ett antal damer ur de bästa kretsar förevisar en på en stol sittande baby såsom ett särdeles märkvärdigt naturföremål. Damernas häpna ansikten, då de betrakta den för dem obekanta varelsen, visa hän på den kräftskada, af hvilken det australiska samhället lider.

Det abnorma stillaståendet i den australiska befolkningens tillväxt är en synnerligen betänkelig och för Australiens framtid hotande företeelse. Ännu för ej så länge sedan var folkökningen utomordentligt stark. Ett ekonomiskt uppsving utan like, som det tycktes, befrämjade afslutandet af äktenskap; att dessa rikt välsignades med barn, kunde ej föränleda bekymmer. Men nu äro alluvialbildningarnas mineraltillgångar uttömda, och för att gå på djupet fordras betydande kapital, skördarna af spannmål hafva sjunkit med nära 40 %, och tillfogar man så ytterligare den förödelse, som långvarig torka anställt bland boskapshjordarna liksom priset på ullmarknaden, så kan man skapa sig en bild af det nuvarande tillståndet i Australien. Kampen för tillvaron är där för ingen del lättare än i Europa eller Amerika; alla yrken äro öfverfyllda med utöfvere. Och detta utsinande af de förut så rikligt flödande källorna har, såsom öfverallt, så också i Australien icke kunnat undgå att utöfva inverkan på ingåendet af äktenskap och därmed på födelserna. Men detta är ej tillräcklig förklaringsgrund för minskningen i antalet födelser. Om denna vittna de officiella siffrorna med förfärande tydlighet. Enligt *COGHLAN*, chefen för Nya Syd Wales statistiska byrå, har födelseantalet för 100 gifta kvinnor under åren 1861—98 sjunkit i Nya Syd Wales från 30,61 till 20,12 %, i Victoria från 28,64 till 19,30 %. För Queensland och Nya Zeeland finnas iakttagelser först från och med 1881; från detta år till 1898 har siffran sjunkit i Queensland från 28,80 till 20,80 %, i Nya Zeeland från 28,16 till 21,42 %. Och denna minskning har fortgått konstant, utan afbrott, förvisso ett i högsta grad betänkligt tecken i ett så ungt land som Australien. Intet berättigar för öfrigt till att antaga, att tillbakagången kommer att afstanna och ännu mindre, att den skall förbyta sig till sin motsats; tvärt om, vi hafva all anledning tro, att födelseantalet skall komma att sjunka ännu mera.

Hvarpå beror detta? Först är att erinra om, att femtedelen af den kvinnliga befolkningen i Australien vinner sin utkomst genom eget arbeté, och att många arbetsgifvare ej vilja sysselsätta gifta kvinnor, något som naturligtvis höjer kvinnornas medelålder

vid inträdet i äktenskap och därmed också minskar nativiteten. Men dessutom måste man också öppet säga, att födelsernas aftagande beror på en frivillig öfverenskommelse mellan makarne; man använder konstlade medel för att undgå en för rik välsignelse med barn eller sådana öfver hufvud. Därför träffar man nästan öfverallt det från Frankrike lärda tvåbarnssystemet. Barnrika familjer äro sällsynta, och de Malthus'ska teorierna tillämpas öfverallt, särskildt i städerna, visserligen i allmänhet utan att man hört talas om dessa teorier.

Administrativ praxis.

8. *Angående formen för upplagande af fråga om befrielse från skyldigheten att bygga och underhålla laga hus å torp, tillhörande ecklesiastika boställen.*

Hos K. M:t anhöll kyrkoherden i Myckleby pastorat D. Varenius såsom innehafvare af kyrkoherdebostället i Myckleby om befrielse på anförda skäl från skyldigheten att bygga och underhålla laga hus å det till berörda boställe hörande torpet Ördsalen.

Sedan upplyst blifvit, att vid senaste laga af- och tillträdessyn å bostället den 2 juni 1898 å torpet Ördsalen befintliga åbyggnader, bestående af stugubyggnad och ladugård, påsynats bristfälligheter till ett värde af 206 kronor 50 öre, hvilka synerätten förpliktat afträdarne, aflidne kyrkoherden A. V. Nordbloms sterbhusdelägare att inom viss numera förfluten tid afhjälpa, samt Kammarkollegium hemställt, att i hufvudsaklig öfverensstämmelse med K. M:ts beslut den 6 oktober 1888¹⁾ angående nedläggande af ett torp å kyrkoherdebostället i Rådmansö församling, handlingarne i ärendet måtte öfverlämnas till Kbfde i länet för att i första hand afgöras genom utslag, som skulle underställas Kollegii pröfning, förklarade K. M:t den 19 sept. 1902, att, enär frågan om befrielse för innehafvaren af öförmälda boställe från skyldigheten att bygga och underhålla hus å det i ansökningen afsedda torp innefattade ett ämne, som icke kunde i nu förekommen ordning pröfvas och afgöras, funne K. M:t framställningen ej föranleda till annat yttrande, än att från det allmännas sida hinder icke mötte mot, att torpet nedlades, och att de därå uppförda byggnaderna bortfördes, under iakttagande dock, därest virke till byggnaderna tagits från boställets skog, af hvad för sådan händelse stadgades i 26 kap. 2 § byggningsbalken.

G. T.

¹⁾ Uti ofvanberörda beslut förklarade K. M:t, att frågan om sökt befrielse från skyldigheten att underhålla de å torpet befintliga byggnader vore af beskaffenhet att böra i första hand pröfvas af Kbfde, hvarför handlingarna öfverlämnades till kammarkoll. för den åtgärd, som på kollegium kunde ankomma.

Innehåll:

I. Flodström, En metod för utskotts- och liknande val inom riksdagen.

P. Fahlbeck, Nymalthusianism.

Joh. R. Nilsson, Nyare statsvetenskaplig litteratur.

Strödda meddelanden.

Administrativ praxis.

Till red. insända skrifter:

Zeitschrift für Socialwissenschaft, herausg. von JULIUS WOLF.
1902.

H. 7. *Aufsätze*: S. v. WALTERSHAUSEN, Beiträge zur Beurteilung einer wirtschaftlichen Föderation von Mitteleuropa. 1. — W. EXNER, Der heutige Stand der Technik und die Aufgaben der Staatsverwaltungen. 2. — J. WOLF, Preussische Domänenpolitik. — H. SCHMIDT, Die Fruchtbarkeit in der Tierwelt. 3. — *Socialpolitik*: Die Neugestaltung der Wiener Armenpflege und das Elberfelder System. — *Sprechsaal*. — *Miscellen*. — *Buchbesprechungen*.

1902.
H. 8—9. *Aufsätze*: L. FULD, Korporative Mietsverträge. — FR. PRINZING, Die Wandlungen der Heiratshäufigkeit und des mittleren Heiratsalters. — S. v. WALTERSHAUSEN, Beiträge zur Beurteilung einer wirtschaftlichen Föderation von Mitteleuropa. 2. — P. FRAUENSTÄDT, Die rückfälligen Verbrecher in Deutschland. — N. KARYSCHEW, Der Grundbesitz in Russland. — *Socialpolitik*: A. AAL, Das preussische Reptengut; Replik hierzu von J. PELTZER. — Die Entschuldung des ländlichen Grundbesitzes in Preussen. (B.) — Gesetzliche Beschränkung der Einwanderung nach Australien. — *Miscellen*. — *Buchbesprechungen*.

Nordisk Tidskrift för vetenskap, konst och industri, utg. af Letterstedtska Föreningen, redigerad af OSKAR MÖNTELIUS. Stockholm 1902: h. 4—5.

Kyrklig Tidskrift. Utg. af O. QUENSEL och HJ. DANELL. Upsala 1902: h. 3—4.

Bidrag till Sveriges officiella Statistik: C) Bergshandteringen. Kommerskollegii underdåniga berättelse för år 1901. Stockholm 1902.

Stockholms Köpmannaförenings Handelskammare. 1902. Statistisk öfversikt af Stockholms Handel, Industri och Sjöfart år 1901. Stockholm 1902.

Försäkringsföreningens Tidskrift, Red. J. LEFFLER. Stockholm 1902: h. 3—4.

Nationaløkonomisk Tidsskrift, udg. af Nationaløkonomisk Forenings Bestyrelse. Red. ADOLPH JENSEN. Kjøbenhavn 1902: h. 4.

Statsøkonomisk Tidsskrift, udg. af Bestyrelsen for Den Statsøkonomiske Forening. Kristiania 1902: h. 3.

Social Tidskrift. Organ för Studeåter och Arbetare. Red. G. H. VON KOCH. Stockholm 1902: h. 6.

Tidskrift, utgifven af Juridiska Föreningen i Finland. Helsingfors 1902: h. 4. — G. CASSEL, Socialpolitik, Kulturbiblioteket, 3. Stockholm 1902.

H. L. BISGAARD, Den Danske Nationaløkonomi i det 18. Arhundrede. København 1902.

THOR ANDERSSON, Om dryckenskapen och dess bekämpande genom monopol och förbud. Stockholm 1902.

Brand- och Lif-
försäkringsaktiebolaget

 SKÅNE

 Malmö

Fonder öfver 20,000,000 kr.

meddelar

brand- och hushyreförsäkringar

samt

-lif-, lifränte-

och

kapitalförsäkringar.

